

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Гуманітарно-правовий факультет

Кафедра психології

Кваліфікаційна робота

(тип кваліфікаційної роботи)

Магістр

(освітнійступінь)

на тему «Психологічні особливості образу шлюбного партнера у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня»

ХАІ.704.760пМ.24О.053.10693596 КР

Виконав: здобувач (ка) б курсу групи №760пМ

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

(код та найменування)

Спеціальність 053 «Психологія»

(код та найменування)

Освітня програма «Психологічне консультування та психотерапія»

(найменування)

Вікторія ПЕРЕВЕРЗЄВА

(ім'я та прізвище)

Керівник: Інна БІДЮК

(ім'я та прізвище)

Рецензент: Дмитро ПРИХОДЬКО

(ім'я та прізвище)

Харків – 2024

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Факультет Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра психології
Рівень вищої освіти другий магістерський
Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
(код і найменування)
Спеціальність 053 «Психологія»
(код і найменування)
Освітня програма «Психологічне консультування та психотерапія
(найменування)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Юрій ГУЛІЙ
(підпис) (ім'я та прізвище)
«10» вересня 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

Переверзева Вікторія Анатоліївна
(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Психологічні особливості образу шлюбного партнера у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня
керівник кваліфікаційної роботи Бідюк І. А. доцент каф. 704, канд. психол. наук
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом Університету №2042-уч від «27» листопада 2023 року.
2. Термін подання здобувачем кваліфікаційної роботи «10» лютого 2024 р.
3. Вихідні дані до роботи виявити психологічні особливості образу шлюбного партнера у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня
4. Зміст пояснювальної записки (перелік завдань, які потрібно розв'язати)
Проаналізувати теоретичні положення поняття образу шлюбного партнера та типів гендеру соціогенного рівня
Дослідити рольові очікування від партнера в шлюбі у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня
Визначити гендерні установки та атитюди у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня
З'ясувати особливості образу шлюбного партнера на психосемантичному рівні у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня
Дослідити емоційне відношення дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня до різних ролей в образі шлюбного партнера
Проаналізувати суб'єктивне бачення образу шлюбного партнера у дівчат з різним типом гендеру соціогенного рівня
5. Перелік графічного матеріалу: _____
Рис. 8
Табл. 8

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Бідюк І. А. доцент каф. 704	22.09.23	15.10.23
2	Бідюк І. А. доцент каф. 704	18.10.23	23.10.23
3	Бідюк І. А. доцент каф. 704	14.12.23	20.12.23

Нормоконтроль _____ Світлана КУЗЬМІНОВА «10» січня 2024 р.
(підпис) (ім'я та прізвище)

7. Дата видачі завдання «10» вересня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Затвердження теми, мети та завдань роботи.	10.09.23-17.09.23	
2.	Складання плану роботи.	18.09.23-21.09.23	
3.	Аналіз літературних джерел. Написання першого розділу роботи.	22.09.23-15.10.23	
4.	Планування дослідження та підбір методик. Написання другого розділу роботи.	18.10.23-23.10.23	
5.	Проведення дослідження.	24.10.23-31.11.23	
6.	Статистична обробка отриманих даних.	01.12.23-13.12.23	
7.	Написання третього розділу роботи.	14.12.23-20.12.23	
8.	Написання загальних висновків по роботі та оформлення тексту роботи.	21.12.23-25.12.23	
9.	Передзахист.	26.12.2023	
10.	Внесення коректив до роботи.	27.12.23-30.12.23	
11.	Оформлення та підписання відповідної документації(висновок керівника, висновок кафедри, рецензія та довідка на предмет наявності порушень академічної доброчесності).	02.01.24-06.01.24	
12.	Підготовка електронної презентації та тексту доповіді.	07.01.24-09.01.24	
13.	Строк подання здобувачем роботи на кафедру.	10.01.24	
14.	Захист.	15.01.24	

Здобувач

(підпис)

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Вікторія ПЕРЕВЕРЗЄВА

(ім'я та прізвище)

Інна БІДЮК

(ім'я та прізвище)

Реферат

Кваліфікаційна робота: 64 с., 8 табл., 8 рис., 1 дод., 35 джерел.

Ключові слова: ШЛЮБНИЙ ПАРТНЕР, ОБРАЗ ПАРТНЕРА, ТИП ГЕНДЕРУ, ЮНАЦЬКИЙ ВІК, ДІВЧАТА.

Об'єкт дослідження – образ шлюбного партнера.

Предмет дослідження – психологічні особливості образу шлюбного партнера у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня.

Мета роботи – виявити психологічні особливості образу шлюбного партнера у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня.

Методи дослідження: 1. Теоретичні: аналіз літератури, узагальнення та класифікація теоретичного матеріалу. 2. Емпіричні: статево-рольовий опитувальник С. Бем, опитувальник «Рольові очікування та домагання у шлюбі» А. Н. Волкова, проективна методика «Малюнок чоловіка та жінки» Н. М. Романової. А також метод семантичного диференціалу Ч. Осгуда, метод репертуарних решіток Дж. Келлі і анкетування. 3. Математико-статистичні методи: t-критерій Стьюдента для незалежних вибірок, ϕ^* -кутове перетворення Фішера, U-критерій Манна-Уїтні та кластерний аналіз.

Висновки:

Встановлено і статистично підтверджено різницю у рольових очікуваннях від майбутнього чоловіка у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня, а також у їх провідних гендерних установках та гендерних атитудах, у образах шлюбного партнера на психосемантичному рівні і в їх емоційному відношенні до різних ролей чоловіка у шлюбі.

Психологічні особливості образу шлюбного партнера у дівчат з андрогінним типом гендеру соціогенного рівня в загальному вигляді висвітлюють бачення майбутнього чоловіка як самостійного, активного, говіркого, серйозного, чесного, товариського, працьовитого, з бажаними якостями друга і коханця. Фемінні дівчата в образі майбутнього шлюбного партнера вбачають активність, силу, внутрішній «стрижень», скромність, усамітненість, поступливість, активність у соціальній сфері, здатність захистити, бути головою сім'ї, гарним господарником та галантним кавалером.

Бачення майбутнього чоловіка у андрогінних дівчат більш зріле та усвідомлене, позбавлене страхів. Фемінні дівчата у своїх баченнях, ймовірно, відштовхуються від соціальних стереотипів.

Abstract

Qualification work: 64 p., 8 tabl., 8 figs., 1 app., 35 sources.

Keywords: MARRIAGE PARTNER, PARTNER IMAGE, GENDER TYPE, YOUNG AGE, GIRLS.

The object of research is the image of a marriage partner.

The subject of research is psychological features of the image of a marriage partner in young age girls with different types of gender of the sociogenic level.

The purpose of the work to identify the psychological features of the image of a marriage partner in young age girls with different types of gender of a sociogenic level.

Research methods: 1. Theoretical: literature analysis, generalization and classification of theoretical material. 2. Empirical methods: sex-role questionnaire by S. Bem, questionnaire "Role expectations and harassment in marriage" by A. N. Volkov, projective method "Drawing of a man and a woman" N. M. Romanova. As well as the method of semantic differential by C. Osgood, the method of repertory grids by J. Kelly and survey. Mathematical and statistical methods: Student's t-test for independent samples, Fisher's ϕ^* -angular transformation, Mann-Whitney U-test and cluster analysis.

Conclusions:

Established and statistically confirmed the difference in role expectations from a future husband in young age girls with different types of gender at the sociogenic level, as well as in their leading gender attitudes, in the images of a marriage partner at the psychosemantic level, and in their emotional attitude to the various roles of a man in marriage.

Psychological features of the image of a marriage partner in girls with an androgynous type of gender of the sociogenic level in general highlight the vision of the future husband as independent, active, talkative, serious, honest, sociable, hardworking, with the desired qualities of a friend and lover. Feminine girls in the image of a future marriage partner see activity, strength, inner "core", modesty, seclusion, docility, activity in the social sphere, the ability to protect, be the head of the family, a good owner and a gallant gentleman.

Androgynous girls' vision of the future husband is more mature and aware, devoid of fears. Feminine girls in their visions probably push back against social stereotypes.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ОБРАЗУ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА ТА ТИПІВ ГЕНДЕРУ	5
1.1. Поняття образу шлюбного партнера в психологічній літературі	5
1.2. Теоретичний аналіз досліджень образу шлюбного партнера у дівчат юнацького віку.....	10
1.3. Аналіз концептуальних положень щодо поняття гендеру у психологічній літературі.....	13
Розділ 2. ПРОЦЕДУРА І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	18
2.1. Характеристика вибірки.....	18
2.2. Опис процедури та методик дослідження.....	18
Розділ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗУ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА У ДІВЧАТ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ З РІЗНИМ ТИПОМ ГЕНДЕРУ СОЦІОГЕННОГО РІВНЯ	23
3.1. Дослідження типів гендеру соціогенного рівня у дівчат юнацького віку ...	23
3.2. Виявлення рольових очікувань від партнера у різних сферах шлюбу у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня	24
3.3. Визначення гендерних установок та атитюдів у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня	30
3.4. Дослідження особливостей образу шлюбного партнера на психосемантичному рівні у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня.....	35
3.5. Аналіз емоційного відношення дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня до передбачуваних ролей в образі шлюбного партнера.....	39
3.6. З'ясування суб'єктивного бачення образу шлюбного партнера у дівчат з різним типом гендеру соціогенного рівня	47
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	60
ДОДАТКИ.....	63

ВСТУП

Актуальність: питання образу шлюбного партнера завжди є актуальним у психології, а у наш час воно постає особливо гостро, бо суспільство переживає епоху трансформацій, змінюються критерії вибору партнера та їх ієрархія, структура шлюбно-сімейної взаємодії, функціонально-рольових взаємодій у суспільстві. Під вплив такої стрімкої перебудови піддаються насамперед представники юнацького віку, які стоять на порозі самовизначення та побудови власної картини гармонійних близьких стосунків [29].

Аналіз досліджень, де розглядаються психологічні особливості юнацького віку (Л.І. Божович, Л.С. Виготський, І.С. Кон, О.В. Мудрик та інші), дозволяє стверджувати, що саме у цьому віці створюються певні передумови для вступу у шлюб, формуються довготривалі міжособистісні стосунки. Саме у юнацькому віці людина часто здійснює вибір свого потенційного шлюбного партнера. Для дівчат юнацького віку задача вибору подружнього партнера психологічно ускладнюється ще й сформованими у суспільстві стереотипами та взірцями відносин, конкретними задачами та обов'язками, які необхідно виконувати жінці у шлюбі, про що свідчать результати опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» наприкінці лютого 2021 року.

Питання формування уявлень про потенційного шлюбного партнера розкривали у своїх дослідженнях М.В. Вовчик-Блакитна, Е. Ейдемільер, В.І. Зацепін, Д.В. Ольшанський, Л.З. Сердюк, В.Юстицькіс, А. Адлер, Д. Басс, Е. Берн, М. Каннінгем, Б. Марстейн, З. Фрейд, К. Хорні, та інші. Проте, беручи до уваги нинішнє зростання деструктивних подружніх відносин, розлучень та поширення самотності, актуалізувалось питання вивчення психологічних особливостей образу шлюбного партнера насамперед у дівчат юнацького віку з різними типами гендеру соціогенного рівня [24]. Дослідження цього питання дасть можливості для подальшої психотерапевтичної діагностики та роботи над збереженням психологічного благополуччя у парі.

Об'єкт: образ шлюбного партнера.

Предмет: психологічні особливості образу шлюбного партнера у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня.

Мета: виявити психологічні особливості образу шлюбного партнера у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня.

Дослідницькі задачі:

1. Проаналізувати теоретичні положення поняття образу шлюбного партнера та типів гендеру соціогенного рівня.
2. Дослідити рольові очікування від партнера в шлюбі у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня.
3. Визначити гендерні установки та атитюди у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня.
4. З'ясувати особливості образу шлюбного партнера на психосемантичному рівні у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня.
5. Дослідити емоційне відношення дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня до різних ролей в образі шлюбного партнера.
6. Проаналізувати суб'єктивне бачення образу шлюбного партнера у дівчат з різним типом гендеру соціогенного рівня.

Вибірка: було сформовано вибірку загальною кількістю 69 респонденток, до якої увійшли дівчата юнацького віку (18-21 рік), які, переважно, знаходяться в стосунках. Вибірку було розподілено на 2 групи за провідними типами гендеру соціогенного рівня: фемінні й андрогінні. До першої групи (фемінні) увійшла 31 респондентка, до другої (андрогінні) – 38.

Методи дослідження: 1. Психодіагностичні методики: Статеврольовий опитувальник С. Бем, опитувальник «Рольові очікування та домагання у шлюбі» А. Н. Волкова, проективна методика «Малюнок чоловіка та жінки» (Н. М. Романова). А також метод семантичного диференціалу Ч. Осгуда, метод репертуарних решіток Дж. Келлі і анкетування. 2. Математико-статистичні методи: t-критерій Стюдента для незалежних вибірок, ϕ^* -кутове перетворення Фішера, U-критерій Манна-Уїтні та кластерний аналіз. Результати опитування оброблялись за допомогою пакету електронних статистичних програм SPSS Statistics.

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ОБРАЗУ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА ТА ТИПІВ ГЕНДЕРУ

1.1. Поняття образу шлюбного партнера в психологічній літературі

Кожна психологічно зріла молода людина усвідомлює так чи інакше, що її шлюбно-сімейне визначення пов'язане із певними обмеженнями, тобто присутнє розуміння того, що закладене в ній бажання вступати у шлюб може бути реалізоване не «взагалі і всюди» чи «з кожним по-трохи», а спрямоване на когось одного, конкретну людину. Також присутнє усвідомлення, що вибір супутника життя означає відмову від усіх інших у чомусь привабливих людей. Тому надважливе значення для подальшого гармонійного розвитку шлюбно-сімейних відносин і, відповідно, конструктивного функціонування сім'ї має чітко усвідомлений і конкретно сформований образ подружнього партнера, до якого потрібно у своєму виборі прагнути. Розуміння певного бажаного образу шлюбного партнера є одною із складових готовності до шлюбу як такої [18].

Відомо, що під час дошлюбних відносин відбувається накопичення молодою людиною досвіду сімейної взаємодії в своїй генетичній родині, формування шлюбних установок, накопичується загалом досвід спілкування з протилежною статтю. Все це певним чином впливає на формування у юнака чи дівчини образу майбутнього подружнього партнера, який створюється ще задовго до прийняття рішення про одруження з конкретною особою [17].

Загалом таким важливим питанням як формування образу майбутнього подружнього партнера задаються в своїх наукових роботах різні психологи і соціологи, які вивчали тему стосунків між подружжям (І.В. Гребеннікова, С.І. Голод, С.В. Ковальов, А.Г. Харчев, М.С. Мацковський та ін.) [5]. Також проблему образу майбутнього шлюбного партнера досліджували В.В. Мацюк (психологічні особливості формування образу шлюбного партнера), О.С. Кочарян, Л.В. Глущенко (наявність та особливості взаємозв'язку між образом батька та образом подружнього партнера) та інші вчені [13],[16].

У психологічній науковій літературі існує не так багато визначень того, що називається образом шлюбного партнера. Більшість визначень носять незакінчений характер і мають тенденцію до «поверхневого» опису.

Деякі вчені вважають, що образ майбутнього шлюбного партнера – це емоційно забарвлена система уявлень у свідомості конкретної людини про її бажаного ідеального подружнього партнера, яка створюється на основі соціальних стереотипів, спостережень за життям подружніх пар і є результатом власного життєвого досвіду [3].

На нашу думку, найбільш повний та конкретизований опис, побудований на аналізі думок різних науковців, має наступне визначення образу шлюбного партнера. Образ майбутнього шлюбного партнера – це суб'єктивне ідеальне бачення людини про психофізичні, психофізіологічні, психологічні, соціально-психологічні та духовні характеристики бажаного подружнього партнера, яке утворюється внаслідок інтеріоризації певних ознак, якостей, соціально обумовленого досвіду і минулих відносин.

Процес несвідомого утворення образу подружнього партнера – психологічно значущий акт соціальної ситуації розвитку особистості, оскільки представляє собою послідовний ланцюг дій на основі вже наявних шлюбних установок по відборі бажаного супутника життя. Такий вибір опирається на сукупність біологічних, психологічних та соціально обумовлених характеристик особистості, котрі утворюються в процесі гендерної соціалізації і статевої ідентифікації особистості.

В юнацькому віці молода людина гостро відчуває потребу у коханні, прийнятті, близькості і починає замислюватися, від якої людини вона могла б це кохання приймати і кому хотіла би своє кохання віддавати. Образ ідеального партнера, ідеальних відносин з протилежною статтю набуває більш чітких контурів, стає мотивом, що штовхає до пошуку і стає бажаною метою. Та попри все слід відмітити, що далеко не завжди в основі вибору потенційного партнера для шлюбу лежить саме кохання [7].

Проблему формування образу майбутнього подружнього партнера у психологічній літературі часто розглядають з точки зору мотивації людини до шлюбу, тобто піднімається питання образу тих функцій та ролей, які зможе виконувати партнер у шлюбі для задоволення потреб першого. Це підтверджують представники рольової теорії (Парсонс Т., Бейлз Р., Харбер Б., Орт Р. та ін) які вважають, що задоволеність шлюбом напряду залежить від відповідних рольових очікувань партнерів [20].

Багато видатних психологів розглядають батьківську родину як першочерговий і міцний фундамент уявлень про свою майбутню родину і, відповідно, про бажаний образ шлюбного партнера (Е. Берн, К. Вітек, А. Адлер, М. М. Обозов, А. В. Петровський, Е. Фромм, В. В. Столін, З. Фройд, З. Цельмер та ін.).

Молодий хлопець чи дівчина може обрати шлюб як засіб звільнення від батьківської опіки. У психологічній практиці зустрічаються й зворотні ситуації, коли юнак чи дівчина, позбавлені у дитинстві ніжності, любові, комфорту та батьківського догляду, прагнуть зустріти все це у шлюбі.

Більшою мірою, звісно, пошук подружнього партнера базується на поєднанні декількох мотивів. У дошлюбному періоді з'являються певні внутрішні фактори бажаного образу шлюбного партнера. Про ці фактори казав М.М. Наріцин і зазначав, вони, зазвичай залишаючись неусвідомлюваними, все ж суттєво впливають на формування гармонійної подружньої пари.

Сценарій батьківської родинної взаємодії сприяє тому, щоб юнак чи дівчина вибирали собі шлюбного партнера, схожого на мати чи батька або ж навпаки, обирали особистість, протилежну особистості батьків. Наочний приклад подружньої пари матері та батька має вплив не лише на дошлюбне формування образу партнера, а й на поведінку особистості у період передшлюбного спілкування, на сприйняття чоловіка (дружини) безпосередньо у шлюбі, на тривалість шлюбу, кількість шлюбів і т.д.

Суттєво впливають на образ майбутнього шлюбного партнера й несвідомі спогади дитинства, які відображають перші моделі спілкування, перші симпатії, які

можуть виникати ще у дитячому садочку чи школі. У більш дорослому віці людей приваблюють ті, хто схожий на перших найкращих друзів, навіть якщо у дорослості неможливо їх вже пригадати. Головне у таких спогадах те, що з цими людьми був вдалий і приємний досвід спілкування у дитинстві, і передбачається, що і з новим знайомим спілкування складеться так само позитивно. Що стосується підліткового та юнацького віку, то у людини у цей період у спогадах міцно фіксуються перші еротичні враження, тобто спостерігається так званий імпринтинг статевого дозрівання. Згодом особливості особистості того, хто схожий на першу модель еротичного досвіду, яка викликала перші хвилюючі переживання, перші бажання, перший оргазм, може знов вселити ніжність, викликати потяг, пристрасть і навіть кохання [25].

Також зазначається, що коли людину не влаштовують якісь її власні фізичні параметри і вона не хотіла би, щоб ці параметри передавалися її нащадкам, то така людина буде несвідомо шукати на роль шлюбного партнера того, у кого розвинені протилежні якості (наприклад, невисока дівчина обирає високого хлопця). Прагнення «створити» сприятливу генетичну основу для своїх дітей має біологічний генезис і спрямоване на те, щоб удосконалювати рід, проте це ніяк не впливає на успішність шлюбу як такого [28].

Також у психології існує ряд класичних теорій, які розкривають суть формування того чи іншого образу супутника життя. Найбільш ранньою вважається психоаналітична теорія З. Фрейда. Згідно неї, у ситуації вибору майбутнього подружнього партнера людина хоче бачити у ньому одного з батьків. Таким чином, дівчина буде спиратися у своєму виборі на образ батька як той, що підсвідомо вважається нею ідеальним, а хлопець у майбутній дружині хоче бачити якості, схожі на материнські.

Деякі дослідники, як-от К. Мелвілл, ототожнюють процес вибору подружнього партнера з торговельною угодою. У такій «угоді» так званою «обмінною монетою» виступають наступні фактори обох з подружжя: соціальне походження, матеріальне становище, освіта, вік, зовнішність, минулий досвід та ін. [31].

Соціолог Р. Уінч у своїй теорії доповнювальних потреб говорив про те, що вона базується на всім відомому принципі, що свідчить, що протилежності притягуються. Р. Уінч каже, що у виборі подружжя кожна людина буде шукати того, від кого очікує максимальне задоволення своїх потреб. Обоє в парі повинні мати схожість особистісних рис та якостей і психологічно, емоційно немов доповнювати один одного. Задоволення потреб як певна винагорода сприймаються як те, що суттєво буде притягати потенційне подружжя один до одного. Ця думка не запевняє, що кожен абсолютно точно може знайти того, хто повністю «закрив» би його потреби. Вона лише показує детермінанти того, чому саме людина бачить привабливість для себе тільки у певних особистостях, а інших навіть не помічає, не розглядає у якості майбутнього чоловіка чи дружини. Саме тому, згідно з цією теорією, можемо спостерігати такі факти, коли привабливою для авторитарного чоловіка може бути спокійна та поступлива жінка, а тихій і скромній дівчині подобаються енергійні і активні хлопці [9].

Р. Сентерс у своїй інструментальній теорії вибору подружжя також надавав важливого значення саме задоволенню потреб, але ще й приділяв увагу тому, що деякі потреби більш властиві чоловікам, а деякі – жінкам. Згідно з поглядами Р. Сентерса, людину притягує до тих, у кого потреби схожі з його власними або так чи інакше доповнюють їх [2].

Деякі дослідники привертають увагу до того, що таким аспектам шлюбно-родинних уявлень юнаків, як уявлення про якості ідеального подружнього партнера, родинні цінності, сімейні ролі й обов'язки і їх розподіл між обома, притаманна маловаріативність [17].

Взагалі, у нашому сучасному суспільстві серед молоді стає все більш розповсюдженим громадянський шлюб. Беручи це до уваги, суперечливою та досить мало дослідженою є проблема уявлень про майбутнього подружнього обранця. Як вважають Л.П. Богданова, І.Ф. Манілов і О.С. Щукіна, обираючи «громадянський шлюб», дівчата керуються почуттями та прагненнями, які суттєво відрізняються від тих, якими керуються, погоджуючись на істинні шлюбно-сімейні взаємини. На думку дослідників, вступаючи у громадянський шлюб, жінки мають

прагнення вирішити низку власних проблем (матеріальних, сексуальних, уникнути тиску оточення тощо) і в меншій мірі, прагнуть справжнього кохання [19]. Таким чином, недостатньо вивченими залишаються проблеми формування у свідомості дівчат юнацького віку образу саме подружнього партнера.

Уявлення молодих людей, а саме дівчат юнацького віку, про ідеальний образ подружнього партнера слід вивчати та враховувати у процесі їхньої цілеспрямованої підготовки до сімейного життя, тож досить актуальним для психологічної науки буде дослідження різниці у психологічних особливостях образу шлюбного партнера цих дівчат, враховуючи їх різний тип гендеру соціогенного рівня.

1.2. Теоретичний аналіз досліджень образу шлюбного партнера у дівчат юнацького віку

Серед вітчизняних досліджень існує декілька тих, що спрямовані на проблему формування уявлень про ідеального шлюбного партнера у юнок. Серед таких дослідників – Фера С.В., Гусейнова Н.О., Кочарян О.С., Глущенко Л.В., Портницька Н.Ф., Федоришин Г., Северин С., Столярчук О., Вождай А., Дружиніна А., Семеніхіна Г., Радчук В., Хавула Р. та інші.

Згідно досліджень Г. Федоришин і С. Северин, для дівчат юнацького віку бажаний образ шлюбного партнера обов'язково повинен включати вірність (так відповіли 100% опитуваних дівчат). Переважна кількість респонденток обрали до бажаного образу й чесність (93,3%). Майбутній чоловік в уяві дівчат не обов'язково повинен бути високого соціального статусу (6,6%), але він повинен бути працьовитим та здатним матеріально утримувати родину (94%). Краса партнера для опитаних дівчат не має великого значення, проте їх переважна кількість хотіла бачити у своєму чоловікові мужність (87% опитаних) і гарне почуття гумору (93,3% опитаних). Також дівчата віддають перевагу комунікабельним чоловікам (67%). Деякі з дівчат зазначили, що хотіли би бачити поруч щедрого шлюбного партнера, проте це важливо не для всіх (50%). Також юні респондентки у переважній більшості прагнуть бачити поруч чоловіка, який розділить їх бажання вінчатися у церкві (66,7% опитаних).

Також, цими дослідницями було доведено кореляційний зв'язок між деякими рисами характеру дівчат і тими рисами, які вони прагнуть бачити у майбутньому партнерові. Було визначено, що дівчата, які схильні підпорядковуватись іншим, уявляють ідеального партнера таким, у якого буде знижений рівень прояву альтруїзму та доброзичливості. Також результати дослідження свідчать, що чим більшу дівчина має тенденцію підпорядковуватись, тим більше вона схильна до вибору хлопців із високим проявом егоїстичності. Для доброзичливих та альтруїстичних дівчат ідеальний образ подружнього партнера уособлює егоїстичність. Разом з цим у ході дослідження було з'ясовано, що суттєвим соціально-психологічним чинником формування образу подружнього партнера є генетична сім'я, а саме психологічний клімат, який загалом відображає міру задоволеності відносинами у родині. Було виявлено, що чим вищий рівень контролю у батьківській сім'ї, тим більш залежного шлюбного партнера шукатиме собі дівчина, і чим вищий рівень конфліктності був у батьківській родині, тим більш агресивного та егоїстичного чоловіка обиратиме респондентка [29].

Кочарян О.С. та Глущенко Л.В. у своїй роботі досліджували зв'язок між образом батька та уявленням шлюбного партнера у дівчат. Із їх психологічного дослідження ми вивели наступні важливі висновки. Статистично доведено, що є певні розходження у вподобаннях фемінінних та андрогінних дівчат. Попри ці відмінності, у загальному вигляді серед дівчат-респонденток найчастіше зустрічалися уявлення про ідеальних подружніх партнерів як таких, хто «привабливий», «сексуальний», «цікавий» та «той, кому можна довіряти». Також, переважна кількість опитуваних обрали би таких чоловіків, яким можна присвоїти статус «Дон-Жуанів» та «Бандитів». Також, згідно дослідженню, найбільш відразливими для юних дівчат були б чоловіки «непривабливі ззовні», «сумні», «відчужені». Важливий ще той факт, що тільки фемінінні дівчата казали про необхідність у майбутніх шлюбних стосунках такого чиннику як «довіра», в той час як серед всіх опитаних андрогінних дівчат не було жодної, хто зазначив би це. Також фемінінні дівчата образ майбутнього подружнього партнера асоціюють з образом батька (35%) в дещо більшій мірі ніж андрогінні дівчата (28%) [13].

Про значущість образу батька у формуванні образу майбутнього подружнього партнера у юної дівчини також пише у своїй роботі і Фера С.В.. Вона наголошує на тому, що суттєве значення у формуванні образу ідеального шлюбного партнера відіграє роль батька. Було також зазначено на тому, що для дівчини саме батьківська любов є більш впливовою, ніж материнська, а нестача батьківської любові дає несприятливий прогноз щодо статевої ролі становлення особистості доньки, її гендерної ідентичності та, відповідно, формування образу подружнього партнера [30].

Такі вітчизняні психологині як Ситник С.І., Полшкова С.Г. і Яковенко С.І. у своїй праці вивчали гендерні особливості уявлень про образ ідеального партнера в подружжя. Респондентками були вільні жінки і чоловіки, а також пари одружених. Якщо брати до уваги відповіді тільки незаміжніх дівчат, то ідеальний партнер їм бачиться як веселий, легкий, незвичайний, нестабільний, цікавий, відкритий. Цікавим є порівняння образів ідеального партнера у вільних дівчат у заміжніх: для заміжніх жінок ідеальний партнер представляється як традиційний, стабільний, одноманітний [22].

Ще одна психологічна дослідниця Гусейнова Н.О. вивчала складові образу подружнього партнера у сучасних дівчат. За допомогою анкети «Критерії вибору шлюбного партнера» вона визначила, що для дівчат найкращим обранцем буде чоловік зовнішньо привабливий та мужній. У першу чергу дівчата звертають увагу на зовнішні характеристики, сексуальність партнера, а всі інші особливості особистості мають другорядне значення. Таким чином, образ ідеального партнера у дівчат вибудовується переважно на зовнішніх характеристиках [7].

У нашому сучасному суспільстві, враховуючи всі соціальні трансформації, неабияк актуалізувалися питання подружньої сумісності, ціннісно-орієнтаційної єдності, розподілу функціональних обов'язків та ролей, гармонії в парі, в першу чергу – подружній. Тож необхідно більш детально досліджувати образи, очікування та уявлення ідеального шлюбного партнера для подальшого попередження деструктивності у відносинах та сприяння їх налагодженню, зміцненню та розвитку.

1.3. Аналіз концептуальних положень щодо поняття гендеру у психологічній літературі

У наш час поняття «гендер» стає все більш розповсюдженим і частіше вживаним, що може казати про те, що наявні певні проблеми чи ситуації, пов'язані із розподілом соціальних ролей в суспільстві серед жінок та чоловіків [23].

На жаль, інколи поняття «гендер» невірно ототожнюють зі статтю людини та/або сексуальною орієнтацією, проте сексуальність є іншою складовою соціальної ідентичності людини [4]. Зазначається, що спочатку поняття «гендер» було застосовано для доповнення поняття статі і було протиставлено йому [8].

Гендер – це сукупність уявлень про особистісні та поведінкові особливості чоловіків та жінок. Ці особливості, якщо розглядати окремо, описують жіночність (фемінність) і мужність (маскулінність). Термін «гендер» на відміну від терміну «стать» є амбівалентним і найкращим ототожненням до нього буде термін «соціальна стать». Таким чином «соціальна стать» суттєво відрізняється від статі біологічної бо є результатом становлення певної статевої поведінки, яка характерна для конкретної культури [4].

В загальному вигляді поняття «гендер» можна описати як складний соціальний конструкт, до якого відносяться відмінності в ролях, поведінці, когнітивних і емоційних характеристиках між чоловіком та жінкою, і які висуваються саме суспільством [34].

Дуже поширеним у психологічній літературі є уявлення, що гендер – сукупність характеристик особистості, які описують явища маскулінності та фемінності. Залежно від контексту, під такими характеристиками може матися на увазі гендерна ідентичність [8].

Слід також відмітити те, що якщо розглядати поняття гендеру, як соціально-психологічної статі людини, то він характеризується двома сферами детермінант: соціальною (що включає соціальні стереотипи і соціальні очікування від гендерних ролей і норм) та особистісною (суб'єктивне розуміння і відчуття людини про себе, хто вона є). Друга детермінанта «переплітається» з терміном «ідентичність».

Ідентичність, у свою чергу, це одна з найсуттєвіших особливостей людини, без якої вона не може існувати як свідомо самостійна особистість.

Розкриваючи поняття «гендерна ідентичність», або як його ще називають «гендерне Я», потрібно визначитися, що це така ідентичність, яка визначає особистість в залежності від її приналежності до чоловічої або жіночої статі, це свідоме прийняття особистістю мужньої або жіночої поведінки, закладеної в конкретній культурі.

У психологічній літературі виділяють поняття «статева ідентичність» та «гендерна ідентичність». Вони мають суттєві відмінності: якщо статева ідентичність – це розуміння належності себе до тієї чи іншої статі, то гендерна ідентичність розкривається в усвідомленні своєї поведінки як такої, що співвідноситься з тими гендерними ролями, характерними для представників певної статі (або такої, що приписуються представникам певної статі суспільно-історичною чи соціокультурною ситуацією) [15].

Свої бачення стосовно поділу та опису гендерів надала американська психологиня Сандра Рут Бем, погляди якої стали поширеними завдяки її працям по вивченню гендерних особливостей та психологічної андрогінії. Розроблена Сандрою Бем теорія статі та її знаменитий статевий опитувальник відіграли важливу роль у сучасному цілісному сприйнятті гендерних ролей, гендеру в цілому та явища сексуальності. Сандра Бем розподілила гендерну поведінку людей на три основні гендери, які стали міцним підґрунтям у проблемі вивчення гендерної ідентичності: маскулінність, фемінність та андрогінність [10].

Маскулінність характеризується такими особливостями поведінки, як незалежність, активність, допитливість, схильність до ризику, прагнення досягати висот, брутальність, авторитарність, агресивність, надмірний раціоналізм.

Фемінність описується такими якостями, як емоційність, чутливість, м'якість, чуйність, нормативність, розвинені комунікативні навички, сензитивність, здатність до емпатії, вразливість, схильність до інтуїтивного осмислення ситуацій.

Андрогінність, у свою чергу, визначається не як примітивне об'єднання маскулінних і фемінінних особливостей, а як здатність бути лабільним у будь-якій

ситуації у виборі тієї чи іншої моделі поведінки, залежно від обставин (іноді, враховуючи ситуацію, це може бути яскравіший прояв маскулінних рис, іноді — більш фемінінних рис) [33].

Ще у 70-ті роки ХХ ст. С. Бем впровадила свою концепцію андрогінності як поєднання маскулінних та фемінінних характеристик. Згідно цієї теорії Сандри Бем, андрогінним особистостям властиві одночасно як маскулінні, так і фемініні особливості поведінки. Це забезпечує їм кращі умови проходження процесів соціальної адаптації. Згідно з поглядами дослідниці, людина не обов'язково повинна являтися тією, кому властива чітко виражена гендерна маскулінність або фемінінність: в ній можуть абсолютно гармонійно співіснувати типово виражені якості цих двох типів гендеру. Існує думка, що таке поєднання фемінінних й маскулінних особливостей в цілому покращує адаптивні можливості особистості. Цінність теорії С. Бем полягає також і у тому, що вона наголошує і сприяє усвідомленню рівної привабливості тих якостей, що у суспільстві вважаються суто жіночими, і якостей, які вважаються суто чоловічими [11].

Потрібно також наголосити на тому, що у нашому сучасному суспільстві поступово викорінюється певна двояка гендерна структура і це сприяє усвідомленню можливості гармонійного поєднання фемінінних і маскулінних рис в одній особистості, а не розгляд їх через призму чіткого розділення. В наш час для сучасної людини вже не так актуально мати виключно «жіночі» якості або виключно «чоловічі». Культурною нормою стає поєднання «традиційно чоловічого» і «традиційно жіночого», лабільність щодо прояву відповідних якостей та поступове зняття з них оціночних суджень. Такий підхід сприяє особистісній ситуативності, тобто дає змогу конкретній людині проявлятися залежно від тих цілей, які вона ставить перед собою для їх досягнення і для успішної реалізації в соціумі. Занадто яскравий прояв фемінінності або маскулінності вже вважається таким, що не відповідає сучасним життєвим реаліям. В свою чергу, вміння об'єднувати ці прояви оцінюється як цінне вміння та можливість людини «йти у ногу» з сучасними вимогами культури, які також зазнали змін. Таким чином дуже цінується психологічна та гендерна «пластичність» і змога проявлятися у

найрізноманітніших гендерних ролях – саме це явище С. Бем назвала властивим «андрогінному типу особистості» [12].

Тож, найголовніше, що зазначала С. Бем, це те, що чоловіки і жінки не обов'язково повинні проявляти в своїй поведінці типові статево – рольові моделі, а навпаки, можуть поєднувати прояви як маскулінних, так і фемінних структур. С. Бем вважає, що найбільш актуальною та сприятливою для пристосування до сучасних реалій є саме андрогінна модель гендерної ідентичності, яка сполучає в собі все краще з обох статевих ролей, прояви як традиційно чоловічих, так і традиційно жіночих особливостей поведінки.

Висновки до Розділу 1:

Питанням формування образу майбутнього подружнього партнера задавались в своїх наукових роботах різні психологи і соціологи, які вивчали тему стосунків між подружжям, проте у психологічній науковій літературі визначень поняття образу шлюбного партнера існує не так багато і всі вони мають «поверхневий» опис.

Найбільш повний та конкретизований опис, побудований на аналізі думок різних науковців, має наступне визначення образу шлюбного партнера. Образ майбутнього шлюбного партнера – це суб'єктивне ідеальне бачення людини про психофізичні, психофізіологічні, психологічні, соціально-психологічні та духовні характеристики бажаного подружнього партнера, яке утворюється внаслідок інтеріоризації певних ознак, якостей, соціально обумовленого досвіду і минулих відносин.

Проблему формування образу майбутнього подружнього партнера у психологічній літературі часто розглядають з точки зору мотивації людини до шлюбу, тобто очікувань виконання від партнера тих функцій, які забезпечили б задоволення потреб першого. Також науковці у своїх роботах доводили, що на образ майбутнього шлюбного партнера суттєво впливають несвідомі спогади дитинства, які відображають перші моделі спілкування, сценарій батьківської родинної взаємодії, перші симпатії до протилежної статі, перші еротичні враження у підлітковому віці (імпринтинг статевого дозрівання) тощо.

Деякі зарубіжні автори, досліджуючи процес вибору подружнього партнера, виводять свої теорії про вибір того чи іншого партнера, який згодом стає шлюбним: теорію доповнювальних потреб (Р. Уінч), інструментальну теорію вибору подружжя (Р. Сентерс), теорію «обмінної монети» (К. Мелвілл) та інші.

Деякі дослідники зазначають, що таким аспектам шлюбно-родинних уявлень юнаків, як уявлення про якість ідеального подружнього партнера, родинні цінності, сімейні ролі й обов'язки і їх розподіл між обома, притаманна маловаріативність.

Досі не вивченим та доволі актуальним є питання вивчення психологічних особливостей образу шлюбного партнера у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня.

Гендер - поняття соціального значення, проте інколи науковці у своїх роботах ототожнюють поняття «гендер» зі статтю людини та/або сексуальною орієнтацією. Гендер – це, умовно, «соціальна стать» людини, він характеризується двома сферами детермінант: соціальною (що включає соціальні стереотипи і соціальні очікування від гендерних ролей і норм) та особистісною (суб'єктивне розуміння і відчуття людини про себе, хто вона є).

Сандра Бем, американська психологиня, поділяла гендерну поведінку людей на три основні гендери: маскулінність, фемінність та андрогінність. При цьому, дослідниця зазначала, що чоловіки і жінки не обов'язково повинні проявляти в своїй поведінці типові статево – рольові моделі, а навпаки, можуть поєднувати прояви як маскулінних, так і фемінних структур.

Уявлення молодих людей, а саме дівчат юнацького віку, про ідеальний образ подружнього партнера слід вивчати та враховувати у процесі їхньої цілеспрямованої підготовки до сімейного життя, попередження деструктивності у відносинах та сприяння їх налагодженню, зміцненню та розвитку.

Розділ 2. ПРОЦЕДУРА І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Характеристика вибірки

Дослідження проводилося на вибірці, яка склала 69 дівчат юнацького віку (від 18 до 21 років) [32]. Опитані дівчата у переважній більшості мають близькі відносини з хлопцями. Вибірку було розподілено на 2 групи за виявленим у них типом гендеру соціогенного рівня – фемінінній й андрогінній. До першої групи (фемінінній) увійшла 31 дівчина, до другої (андрогінній) – 38. Після проведення опитування було також отримано відповіді п'яти маскулітних дівчат, проте для статистичної достовірності подальших результатів ми не можемо їх включити у дослідження.

2.2. Опис процедури дослідження

Опитування досліджуваних проводилося в онлайн-режимі. Наші респондентки знаходилися у різних куточках країни, тож для зручності проведення дослідження та обробки отриманих відповідей було створено документ, який містив у собі 6 методик з інструкціями до них та стимульним матеріалом. Цей документ надсилався дівчатам через соціальні мережі або месенджером. Відповіді на питання опитувальників, деякі позначки, передбачені дослідженням, та фото малюнку однієї з методик необхідно було залишати у відповідних місцях документу.

Респондентки не мали обмеження у часі проходження методик та за необхідністю мали змогу звернутися про допомогу.

Після того, як на всі запитання опитувальників досліджувані надали відповіді, дівчатам було запропоновано надіслати нам свої заповнені документи, скориставшись будь-яким зручним для них месенджером.

Отримані результати були оброблені за відповідними інструкціями та з використанням «ключів» методик.

2.3. Опис використаних методик

Перша методика має назву «Статеворольовий опитувальник С. Бем» [1]. Це шкала, розроблена американською психологинею Сандрою Бем для визначення ступеня, в якому доросла особистість виявляє риси або патерни поведінки, що

традиційно сприймаються як чоловічі та жіночі прояви статевої ролі ідентифікації. Шкала складається з 20 пунктів, тісно пов'язаних з традиційною громадською думкою про маскуліність, і 20 пунктів, що аналогічно асоціюються з фемініністю. Методика має «ключ» згідно з яким у досліджуваних підраховується загальна кількість набраних балів по шкалі «фемініність» та «маскуліність», результати по кожній шкалі діляться на 20 та виводяться у формулу, яка дозволяє виявити ступінь прояву того чи іншого гендеру:

$$IS = (F-M) * 2,322, \text{ де}$$

IS – основний індекс;

F = (сума балів по фемініності) / 20;

M = (сума балів по маскуліності) / 20.

Таким чином, якщо величина індексу розташовується в межах від -1 до +1, то робиться висновок про андрогінність особистості. Якщо індекс менший ніж -1, то робиться висновок про маскуліність, якщо індекс більший за +1 – кажемо про фемініність. У разі, якщо індекс більший +2,025, можна казати про яскраво виражену фемініність, а якщо індекс менший – 2,025, говорять про яскраво виражену маскуліність особистості.

Друга методика називається «Рольові очікування й домагання в шлюбі» (РОД), автором якої є А. Н. Волкова. Ця методика спрямована на вивчення уявлень жінок та чоловіків про значимість в сімейному житті сексуальних стосунків, особистісної спільності у шлюбі, батьківських обов'язків, професійних інтересів кожного із членів подружжя (або майбутнього подружжя), господарсько-побутового обслуговування, моральної й емоційної підтримки, зовнішньої привабливості партнера. Крім того, ця методика дозволяє уточнити уявлення особистості про бажаний розподіл ролей у майбутньому шлюбі при реалізації сімейних функцій. Таким чином, даний опитувальник дозволяє розподілити відповіді опитуваних по двом шкалам: шкалі сімейних цінностей (ШСЦ) та шкалі рольових очікувань і домагань (ШРОД). В загальному вигляді він складається з 36 тверджень у кожному варіанті (чоловічому і жіночому). Методикою нашого дослідження передбачено

опитування виключно дівчат, тож нами був використаний тільки жіночий варіант методики.

Людині пропонується уважно ознайомитися з набором тверджень і висловити своє відношення до кожного твердження, використовуючи передбачені варіанти відповідей.

Далі на підставі підрахунку балів результати заносяться до підшкал сімейних цінностей (інтимно-сексуальна шкала, шкала особистісної ідентифікації із партнером, господарсько-побутова шкала, батьківсько-виховна шкала, шкала соціальної активності, емоційно-психотерапевтична шкала, шкала зовнішньої привабливості). Отримані в результаті підрахунку дані характеризують уявлення людини про ієрархію сімейних цінностей: чим більше величина балів по тій чи іншій шкалі сімейних цінностей, тим більш значимою вона є для цієї людини [14].

Третя методика є проєктивною, має назву «Малюнок чоловіка та жінки», автор цієї методики – Н.М. Романова. Процедура обстеження передбачає зображення людиною на чистому аркуші фігур чоловічої та жіночої статі. Процедурою нашого дослідження було передбачено додати до інструкції важливе зауваження – необхідність зображення фігур чоловіка та дружини.

Переваги малюнкової методики у тому, що в малюнку на задану тему, немов у дзеркалі, відбивається специфіка психологічного та соціального досвіду людини. Перевага ж саме цієї методики для нашого дослідження полягає в тому, що в нашому випадку через таку проєкцію можна проаналізувати особистісні уявлення опитуваних дівчат про те, яким вони бачать партнера у шлюбі.

За результатами інтерпретації малюнків ми могли виявити наявність або відсутність таких *гендерних установок* як співпраця, опора, ізоляція, незалежність, індиферентність, притягання, агресія, і таких *гендерних атитюдів* як «надцінний об'єкт», «осуджуваний об'єкт», «романтичний об'єкт», «функціональний об'єкт», «об'єкт, що відкидається», «сексуальний об'єкт», «об'єкт, що загрожує», «незрозумілий об'єкт», «малоцінний об'єкт», передбачені авторською процедурою дослідження [6], [35].

Четвертий метод, який був використаний нами у дослідженні, це метод семантичного диференціалу. Цей метод був розроблений в 1952 р. американськими психологами на чолі з Ч. Осгудом. Метод семантичного диференціалу є комбінацією контрольованих асоціацій та суб'єктивної реакції, вираженої за допомогою оціночної шкали.

У нашому дослідженні дівчатам було запропоновано оцінити пари прикметників-антонімів, що відносилися до образу майбутнього шлюбного партнера, точкою чи семибальній шкалі. Таким чином кожна респондентка «конструювала» образ її майбутнього чоловіка. Серед пар прикметників були наступні: «балакучий-мовчазний», «скромний-зухвалий», «активний-пасивний», «серйозний-гуморний», «сильний-слабкий», «самостійний-залежний», «усамітнений-компанійський», «поступливий-впертий».

П'ятий метод – метод репертуарних решіток, вперше описаний автором теорії особистісних конструктів Дж. Келлі у 1955 році. Метод репертуарних решіток дозволяє виявити суб'єктивні шкали людини, за якими вона оцінює навколишній світ або конкретні явища, виявити найбільш важливі і значущі параметри, що лежать в основі конкретних оцінок і відносин, побудувати цілісну систему конструктів, що дозволяє описувати і передбачати оцінки, ставлення та поведінку людини [27].

У процесі розробки матеріалу до цього методу, була вибудована матриця, у якій по вертикалі були розташовані чоловічі ролі у шлюбі, такі як «друг», «диктатор», «голова сім'ї (лідер)», «вихователь дітей», «годувальник», «захисник», «коханець», «господарник», «нероба (ледащо)». По горизонталі прописані базові емоції (по К. Ізарду): страх, гнів, призи́рство, сором, здивування, огида, інтерес, провина, страждання, радість [26].

Опитуваним дівчатам пропонувалося уявити свої емоції та їх інтенсивність якщо б їх майбутній шлюбний партнер проявляв у більшій мірі ту чи іншу роль у шлюбі і у матриці прописати відповідну цифру (від 1 до 7), яка, на їх думку, найбільш точно визначала б ступінь вираженості конкретної емоції відповідно до ролі чоловіка у шлюбі.

Шостим методом дослідження є анкетування, до якого увійшли питання про психологічні, особистісні та поведінкові особливості, які опитані дівчата хотіли би бачити (та які неприпустимі) у майбутнього шлюбного партнера.

Висновки до Розділу 2:

Дослідження проводилося на вибірці, яка склала 69 дівчат юнацького віку (від 18 до 21 років). Опитані дівчата переважно мають близькі відносини з хлопцями. Вибірку було розподілено на 2 групи за типом гендеру соціогенного рівня – фемінінній й андрогінній. До першої групи (фемінінній) увійшла 31 дівчина, до другої (андрогінній) – 38. Опитування досліджуваних проводилося в онлайн-режимі.

За допомогою методики «Статеворольовий опитувальник С. Бем» було визначено тип гендеру соціогенного рівня у опитаних дівчат.

Методика «Рольові очікування й домагання в шлюбі» А.Н. Волкова була використана для вивчення уявлень респонденток про значимість виконання майбутнім чоловіком виконання тих чи інших ролей у шлюбі.

Третя методика, «Малюнок чоловіка та жінки» Н.М. Романова, є проєктивною. За результатами інтерпретації малюнків ми могли виявити наявність або відсутність у опитаних певних гендерних установок і гендерних атиюдів відносно майбутнього чоловіка у шлюбі.

За допомогою метода семантичного диференціалу Ч. Осгуда було виявлено особливості відношення респонденток до різних особистісних характеристик в образі майбутнього чоловіка. Точкою на семибальній шкалі респондентками оцінювались пари прикметників-антонімів.

Використовуючи метод репертуарних решіток Дж. Келлі ми мали змогу проаналізувати емоційне відношення респонденток до тих чи інших ролей чоловіка у шлюбі.

Метод анкетування було використано для аналізу відповідей дівчат про бажані та неприпустимі психологічні, особистісні та поведінкові особливості особистості майбутнього чоловіка.

Розділ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗУ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА У ДІВЧАТ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ З РІЗНИМ ТИПОМ ГЕНДЕРУ СОЦІОГЕННОГО РІВНЯ

3.1. Дослідження типів гендеру соціогенного рівня у дівчат юнацького віку

Після проходження опитаними дівчатами методики С. Бем на визначення типу і ступеня прояву того чи іншого гендеру, було виявлено наступні показники:

- 31 дівчина серед опитаних має фемінний тип гендеру (42%) ;
- 38 дівчат увійшли до групи з андрогінним типом гендеру (51%) ;
- 5 дівчат проявляють маскулінний тип гендеру (7%) .

Всі респондентки з групи фемінних та маскулінних мають середні значення по прояву свого типу гендеру, тобто немає жодної, чий індекс при розрахунку підтвердив би гіпер-маскулінність чи гіпер-фемінність

Отримані результати для наочності подамо у вигляді діаграми:

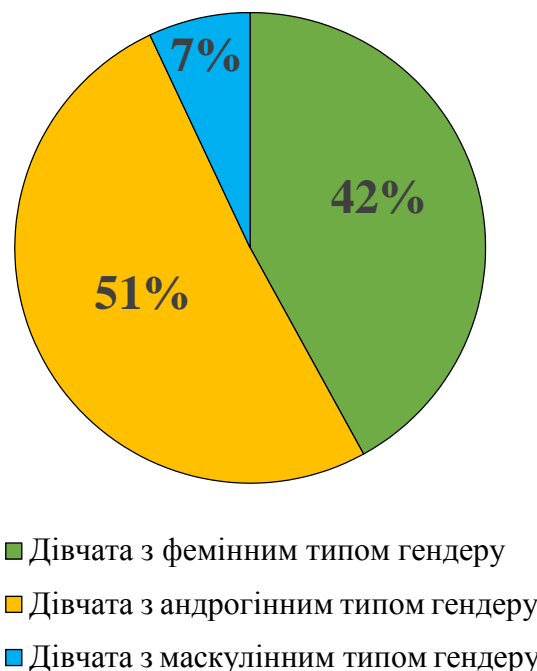

Рис. 3.1 – Розподіл типів гендеру серед опитаних дівчат

Таким чином, можемо зробити наступні висновки: серед сучасних юних дівчат переважають ті, хто має андрогінний тип гендеру. Рідше зустрічаються дівчата з суто фемінним типом і майже одиниці – з суто маскулінним типом гендеру.

За С. Бем, дівчата з фемінінними рисами проявляють ніжність, поступливість, підвищену сором'язливість, любов до лестощів, відданість, жіночність, вміння співчувати, турботливість, розуміння інших, співчутливість, здатність втішити, довірливість, інфантильність, м'якість у голосі і поведінці, уникання сварок і любов до дітей.

Маскулінність, як тип гендеру, у дівчат проявляється твердою схильністю захищати свої погляди, міцною вірою в себе, незалежністю, настирністю, аналітичністю, спроможністю до лідерства, схильністю до ризику, раціональністю, схильністю покладатися тільки на себе, владністю, наявністю незаперечної власної позиції, агресивністю, схильністю вести за собою і амбіційністю.

Андрогінний тип гендеру дозволяє особистості за рахунок поєднання рис і фемінінних і маскулінних проявляти високу адаптивність, лабільність і гнучкість у поведінці. Сандра Бем зазначала, що саме андрогінність є найкращим прикладом здорової адаптації до сучасних соціальних умов. Бем також акцентувала свою увагу на тому, що саме андрогінність може вести людство до розвитку. З цієї точки зору можна зробити припущення, що нинішні дівчата юнацького віку є досить адаптивними і мають високий потенціал і можливості до розвитку.

Такий результат щодо розподілу типів гендеру серед опитаних дівчат висвітлює те, що у сучасному світі з'являється все більше гармонійних особистостей, які поєднують у собі маскулінні і фемініні риси і які проявляють особистісну гнучкість у різних життєвих обставинах (в тому числі в сімейних, професійних та інших) [21].

Також слід зазначити, що для достовірності подальших статистичних аналізів ми були вимушені залишити лише дві групи із загальної вибірки – групу андрогінних і групу фемінінних дівчат.

3.2. Виявлення рольових очікувань від партнера у різних сферах шлюбу у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня

Після проходження опитуваними дівчатами методики «Рольові очікування та домагання у шлюбі» (РОД), автором якої є А. Н. Волкова, результати дослідження

були оброблені за відповідною інструкцією і для кожної респондентки були позначені високі бали, середні і низькі бали по кожній окремій шкалі.

Слід зазначити, що методикою нашого дослідження передбачено використання лише одної з двох підшкал, а саме – рольові очікування. Підшкала «рольові очікування» розкриває установку (очікування) людини на активне виконання партнером тих чи інших сімейних обов'язків, що саме і є складовою нашого дослідження образу шлюбного партнера дівчат. Підшкалу «рольові домагання» (особиста готовність кожного з партнерів виконувати сімейні ролі) виключили із дослідження.

Обробка результатів проводилася за допомогою статистичного критерія « ϕ^* -кутове перетворення Фішера». Критерій оцінює достовірність відмінностей між відсотковими частками двох вибірок, у яких зареєстрований певний ефект.

Суть кутового перетворення Фішера полягає у переведенні відсоткових часток у величини центрального кута, що вимірюється у радіанах. Більшій відсотковій частці буде відповідати більший кут ϕ , а меншій частці – менший кут. При збільшенні розбіжності між кутами ϕ_1 і ϕ_2 значення критерію зростає. Таким чином, чим більша величина ϕ^* , тим ймовірніше, що відмінності достовірні.

Так, перед тим як проводити статистичну обробку даних, було створено таблиці результатів і відсоткового співвідношення у кожній з досліджуваних груп дівчат. У Таблиці 3.1 представлені показники респонденток, хто набрав високі бали по шкалам опитувальника. Високі бали за шкалами показують високу для людини значущість реалізації шлюбним партнером у тій чи іншій сфері сімейного життя.

Таблиця 3.1

Високі бали дівчат по шкалам сімейних цінностей в контексті рольових очікувань

Шкали	Групи	Андрогінні (38 дівчат)		Фемінні (31 дівчина)	
		Кількість	%	Кількість	%
	Інтимно-сексуальна	8	21	10	32

Особистісної ідентифікації з партнером	12	32	6	19
Господарсько-побутова	23	60	10	32
Батьківсько-виховна	12	32	11	35
Соціальної активності	11	29	18	58
Емоційно-психотерапевтична	12	32	19	61
Зовнішньої привабливості	8	21	12	38

Додатково була створена Таблиця 3.2, в якій представлені показники респонденток, хто набрав низькі бали по шкалам опитувальника. Низькі бали по шкалам означають низьку зацікавленість дівчатами тим, щоб майбутній шлюбний партнер реалізовував себе у тій чи іншій ролі (інколи навіть може означати небажання, щоб чоловік виконував певні ролі).

Таблиця 3.2

Низькі бали дівчат по шкалам сімейних цінностей в контексті рольових очікувань

Шкали	Групи		Андрогінні (38 дівчат)		Фемінні (31 дівчина)	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Інтимно-сексуальна	13	34	6	19		
Особистісної ідентифікації з партнером	9	23	3	10		
Господарсько-побутова	5	13	7	23		
Батьківсько-виховна	14	37	9	29		
Соціальної активності	7	18	5	16		
Емоційно-психотерапевтична	11	29	6	19		
Зовнішньої привабливості	17	45	4	13		

Наступним кроком проводився прорахунок ϕ^* -кутового перетворення Фішера за формулою:

$$\varphi^* = |(\varphi_1 - \varphi_2)| * \sqrt{n_1 * n_2 / (n_1 + n_2)}, \text{ де}$$

φ_1 і φ_2 – відсоткові долі першої і другої вибірки, що порівнюються;
 n_1 і n_2 – кількість досліджуваних у першій та другій вибірці.

Φ_1 і Φ_2 було визначено за таблицею «Величини кута φ (в радіанах) для різних відсоткових часток». Цю таблицю надано у Додатку А.

Після цього було порівняно значення φ^* з критичним значенням, яке дорівнює **1,64** на рівні значущості **p=0,95**. Якщо φ^* більше, ніж $\varphi_{кр}$, то можна казати про значущість відмінностей між даними груп, що порівнюються.

Отже, після попарного порівняння даних досліджуваних дівчат з різними типами гендеру соціогенного рівня отримано наступні показники φ^* :

Таблиця 3.3

Емпіричні значення φ^* , отримані після попарного порівняння даних за шкалами сімейних цінностей

Шкали \ Групи	Андрогінні – фемінні (високі показники)	Андрогінні – фемінні (низькі показники)
Інтимно-сексуальна	1,03	1,44
Особистісної ідентифікації з партнером	1,24	1,48
Господарсько-побутова	2,35*	1,07
Батьківсько-виховна	0,41	0,66
Соціальної активності	2,43*	0,25
Емоційно- психотерапевтична	2,43*	0,24
Зовнішньої привабливості	1,56	3,01*

Примітка: * - значущість відмінностей на рівні $p \leq 0,05$

Отже, звертаючи увагу на статистичні відмінності та на таблицю відсоткових співвідношень, можемо виділити наступні тези:

Підтверджено статистичні відмінності у рольових очікуваннях дівчат з андрогінним та фемінним типом гендеру у господарсько-побутовій сфері. Вдвічі

більша кількість андрогінних дівчат отримали високі бали по цій шкалі. Отже, саме андрогінні дівчата частіше очікують активної участі партнера в організації побуту, саме для них більше значення мають господарсько-побутові вміння й навички майбутнього шлюбного партнера.

Фемінні дівчата, на відміну від андрогінних, більше значущості надають зовнішній соціальній активності майбутнього чоловіка (професійній, суспільній). Фемінні дівчата більше орієнтовані на те, щоб шлюбний партнер грав активну суспільну роль, мав серйозні професійні або особисті інтереси, не обмежувався тільки внутрішньосімейною діяльністю.

Дівчата з фемінним типом гендеру також більше за андрогінних показували важливість для них емоційно-психотерапевтичної функції родини. Фемінні дівчата частіше бачать свого майбутнього шлюбного партнера як такого, хто візьме на себе роль емоційного лідера в родині, стане займатися питаннями корекції психологічного клімату в сім'ї, надаватиме моральну й емоційну підтримку, створить сприятливу комфортну «психотерапевтичну атмосферу».

Також, результати обробки даних показали статистично значущі відмінності між дівчатами з різними типами гендеру по шкалі зовнішньої привабливості у контексті низьких балів. Так, серед двох груп досліджуваних, саме андрогінні дівчата менше приділятимуть уваги зовнішньому вигляду майбутнього чоловіка, його відповідності стандартам сучасної моди. Серед андрогінних дівчат частіше зустрічаються ті, для кого зовнішня привабливість партнера не має суттєвого значення.

Таким чином, дівчата з андрогінним типом гендеру більше за фемінних шукають для себе людину, яка забезпечить надійність, комфорт, стабільність та допомогу у сфері побутових та господарських ситуацій, у вирішенні питань облаштування спільного затишного «куточку», очікують, що увага майбутнього чоловіка буде більшою мірою приділятися аспектам облагородження побуту та комфорту подружжя у спільному проживанні. Від себе ж андрогінні дівчата, частіше за фемінних, зможуть забезпечувати прийняття та безоціночне ставлення до особливостей його зовнішнього вигляду.

До вмінь майбутнього чоловіка у батьківсько-виховній сфері, інтимно-сексуальній, емоційно-психотерапевтичній та сфері соціальної активності увага приділяється також, проте не на високому рівні.

Фемінні дівчата більше за андрогінних очікують від майбутнього чоловіка зовнішньої соціальної активності, зайнятості у професійній сфері або захоплення у суспільно-корисній роботі. Ймовірно, важливим буде й наявність певного почесного статусу (наприклад, благодійник, волонтер, найкращий працівник або інше). У внутрішньосімейній діяльності фемінні дівчата вдвічі частіше за андрогінних чекатимуть від свого майбутнього шлюбного партнера моральної й емоційної підтримки, тобто виконання емоційно-психотерапевтичної ролі, що передбачає сприяння налагодженню комфортної психотерапевтичної атмосфери у родині.

До виконання майбутнім чоловіком ролей господарсько-побутової, батьківсько-виховної, ролі «коханця» є певні очікування, проте вони невисокі, незначні.

Такі вибори, що були зроблені дівчатами із обох груп, можна аналізувати з точки зору потреб кожного «типу гендера». Наприклад, дівчата з фемінним типом, усвідомлюючи свою чутливість, слабкість, вразливість, можуть прагнути бачити поруч із собою людину, яка буде здатна втішити, переконати, забезпечити умови для налагодження емоційного стану самої дівчини. Соціальна активність чоловіка може бути привабливою з тієї точки зору, що самі фемінні дівчата не такі амбіційні, стрімкі до досягнення висот, як, наприклад, андрогінні, тож передають відповідальність за «підйом по професійним сходам» саме чоловікові у шлюбі. Тут може також накладатися вплив соціальних стереотипів про те, яким чоловік бути і що повинен робити у шлюбних відносинах.

Дівчата ж андрогінним типом гендеру, ймовірно, більш незалежні від думки суспільства, тож обирають чоловіка по своїм власним потребам. Можна бачити, що бажанням андрогінних дівчат у шлюбі може бути бажання рівного внеску у налагодження побуту, прагнення бачити поруч чоловіка, що зможе охоче взяти на

себе виконання певної частки роботи по господарству, а не стане зрікатися такої роботи і перекладати все на жіночі «плечі».

Також простежується зрілість поглядів андрогінних дівчат у ситуації оцінок зовнішнього вигляду майбутнього шлюбного партнера: привабливість чоловіка для них не втратиться, якщо у нього будуть певні особливості зовнішності або його стиль не буде співпадати з трендами моди.

3.3. Визначення гендерних установок та атитюдів у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня

Для вивчення гендерних установок та атитюдів у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня нами було використано проєктивну методику «Малюнок чоловіка та жінки» Н.М. Романової. Важливим моментом у нашому дослідженні було те, що дівчатам пропонувалося зобразити саме фігури подружжя, а не просто фігур протилежних статей.

Перш ніж переходити до обробки даних, ми проаналізували, чим відрізняються поняття «гендерна установка» та «гендерний атитюд».

Гендерна установка – це системна характеристика, що актуалізується як на свідомому, і на несвідомому рівнях у системі гендерних відносин. Це сформована в процесі гендерної соціалізації стійка система відношень до своєї та протилежної статі.

Гендерний атитюд – це соціально вирошена домінуюча гендерна позиція (орієнтація) щодо своєї та протилежної статі.

Обробка отриманих малюнків включала в себе схему аналізу таких показників як просторове розташування фігур, їх абсолютна та відносна величина; особливості зображення та пропорції частин тіла; графічна якість зображення фігури протилежної статі; символічне трактування зображених деталей, дій, предметів; ступінь завершеності малюнка.

Після такого аналізу малюнок кожної респондентки отримував оцінку щодо наявності або відсутності таких **гендерних установок** як співпраця, опора, ізоляція, незалежність, індиферентність, притягання, агресія, і таких **гендерних атитюдів** як «надцінний об'єкт», «осуджуваний об'єкт», «романтичний об'єкт»,

«функціональний об'єкт», «об'єкт, що відкидається», «сексуальний об'єкт», «об'єкт, що загрожує», «незрозумілий об'єкт», «малоцінний об'єкт».

За допомогою критерія «t-критерій Стьюдента» для незалежних вибірок ми мали змогу порівняти середні величини двох груп і вирішити питання про те, чи відрізняються вони статистично достовірно у цих двох групах.

Відповіді дівчат було поділено на дві групи: Група 1 – респондентки з андрогінним типом гендеру соціогенного рівня, а Група 2 – респондентки з фемінним типом гендеру.

Для зручності обробки результатів кожен малюнок після оцінки отримував умовно 1 бал за тими показниками (атитюди та установки), які були яскраво виражені за певними ознаками і 0 балів за тими атитюдами та установками, які не були виражені.

Нами було висунуто дві гіпотези:

- H_0 – середні значення у двох групах статистично не відрізняються;
- H_1 – середні значення у двох групах статистично відрізняються.

Таким чином, з використанням програми SPSS Statistics, ми порівнювали дані у двох групах за кожним атитюдом та установкою і отримали наступні результати:

Таблиця 3.4

Результати обчислення t-критерія для двох груп досліджуваних

Гендерна установка/атитюд	Середні значення по Групі 1	Середні значення по Групі 2	Значення t-критерія на рівні значущості $p \leq 0,05$	Рішення
Установка «Співпраця»	0,13	0,35	0,422	H_0 приймається
Установка «Опора»	0,18	0,52	0,004*	H_0 відхиляється
Установка «Ізоляція»	0,16	0,17	0,970	H_0 приймається
Установка «Незалежність»	0,49	0,16	0,003*	H_0 відхиляється
Установка «Індиферентність»	0,16	0,06	0,234	H_0 приймається

Установка «Притягання»	0,21	0,45	0,037*	Н0 відхиляється
Установка «Агресія»	0,07	0,03	0,417	Н0 приймається
Атитюд «Надцінний об'єкт»	0,16	0,23	0,487	Н0 приймається
Атитюд «Осуджуваний об'єкт»	0,11	0,03	0,228	Н0 приймається
Атитюд «Романтичний об'єкт»	0,13	0,48	0,002*	Н0 відхиляється
Атитюд «Функціональний об'єкт»	0,08	0,23	0,087	Н0 приймається
Атитюд «Об'єкт, що відкидається»	0,16	0,13	0,739	Н0 приймається
Атитюд «Сексуальний об'єкт»	0,26	0,13	0,162	Н0 приймається
Атитюд «Об'єкт, що загрожує»	0,11	0,09	0,909	Н0 приймається
Атитюд «Незрозумілий об'єкт»	0,13	0,10	0,655	Н0 приймається
Атитюд «Малоцінний об'єкт»	0,14	0,06	0,351	Н0 приймається

Примітка: * - значущість відмінностей.

Отже, з отриманих даних ми бачимо, що існує статистично достовірна різниця між дівчатами двох груп у прояві гендерних установок «опора», «незалежність» та «притягання», а також у прояві гендерного атитюду «романтичний об'єкт». За іншими гендерними установками та атитюдами немає статистично підтвердженої різниці у двох групах.

Дівчата з групи з фемінним типом гендеру частіше зображають фігуру протилежної статі такою, що тримає за руку, обіймає чи на яку спирається жіноча фігура. Це гендерна установка на опору, яка, при її виявленні, характеризує автора малюнку орієнтованим на теплі «товариські» стосунки з партнером, здатним до

підтримки та чекаючим її, таким, що очікує прийняття та змоги покластися на іншого. Тож дівчата з фемінним типом гендеру бачать у своєму майбутньому чоловікові перш за все опір, стабільність, надійність, спокій у будь-якій важкій ситуації.

Респондентки з групи з андрогінним типом гендеру більш за фемінних відображали у своїх малюнках гендерну установку «незалежність». Вона проявлялася такими ознаками як: помітна дистанція між фігурами, відсутність будь-якої взаємодії між чоловіком та жінкою, заведеними за спину руками (або покладеними у кармани), певною «самодостатністю» фігур. Дівчата, які мають цю гендерну установку, у майбутньому бачать поруч із собою чоловіка самостійного, зрілого, із внутрішнім «стрижнем», з опорою на себе, стриманого, такого, що зможе бути з дівчиною «на дистанції» емоційно. Самі ж дівчата з установкою «незалежність» характеризуються автономністю, інтровертованістю, егоцентричністю.

По такій гендерній установці як «притягання» дівчата з фемінним типом гендеру соціогенного рівня показали більшу частоту зустрічальності, ніж дівчата з андрогінним типом гендеру. На малюнку прояв притягання зображався як обернення фігур чоловіка і жінки одне до одного, нахил голови у бік партнера, простягання рук до партнера, зацікавленість у виразі обличчя. Дівчата з вираженою установкою «притягання» екстравертовані, відкриті до спілкування та шукають його, мотивовані на спільне проведення часу, активні, можуть бути ініціаторами у відносинах. Від майбутнього шлюбного партнера очікують такої ж активної поведінки, щирої зацікавленості у своїй особистості та у відносинах в цілому, постійне бажання взаємодії, емоційного тяжіння, підтвердження почуттів, а також очікування сексуального бажання від партнера.

Серед усіх гендерних атитюдів лише по одному існує статистично підтверджена різниця у прояві серед дівчат із фемінних та андрогінних груп, це – «романтичний об'єкт». Дівчата з фемінним типом гендеру набагато частіше проявляли це у своїх малюнках жінки та чоловіка. Відображалось це у чіткій промальовці фігур, їх поз і жестів, в яких втілювалися мужність та жіночність,

повага, схиляння та захопленість. На деяких малюнках можна було спостерігати відповідні атрибути (квіти в руках у чоловіка, німб над головами, серця на фоні). Дівчата з гендерним атитюдом «романтичний об'єкт» зазвичай вбачають у майбутньому шлюбному партнерові галантного кавалера, здатного на романтичні вчинки, на підтримання емоційного комфорту у парі, на постійний прояв та виклик хвилюючих переживань.

Слід також звернути увагу на те, що дівчата з обох груп майже не проявляли такі гендерні установки як «агресія» та «індиферентність», а також серед респонденток майже не було прояву гендерних атитюдів «осуджуваний об'єкт» та «об'єкт, що загрожує».

Аналізуючи ті чи інші вибори дівчат, необхідно звернутися до трактування понять «гендерна установка» і «гендерний атитюд», що були приведені на початку.

Гендерні установки, як те, що актуалізується як на свідомому, так і на несвідомому рівнях, починають формуватися ще у батьківській родині, коли дівчинка вперше засвоює певні риси, моделі поведінки своєї статі та вибудовує відношення до протилежної статі у процесі гендерної соціалізації.

Фемінні дівчата, частіше проявляючи гендерні установки «опір» та «притягання», можуть несвідомо повертатися до відносин із батьком, який давав повне прийняття, спокій, надійний тил, підтримку та свою увагу доньці. При цьому і виникатиме бажання перенести свої спогади та потяги на відносини із майбутнім чоловіком, бажаючи отримувати те, що отримувалося у дитинстві.

Незалежність, як гендерна установка, що проявляється у андрогінних дівчат частіше, ніж у фемінних, може свідчити про те, що у дитинстві до дівчинки була недостатня або «дозована» увага з боку батька. У такому випадку, ймовірно, образ чоловіка несвідомо зберігся як такий, що не дає та не потребує емоційного включення і саме це зараз сприймається як норма відносин.

Гендерний атитюд, як те, що має соціальну детермінанту, може починати своє становлення у першій (або значущій) соціальній групі дівчинки (наприклад при перших групових контактах у дитячому садочку або у референтній групі у підлітковому віці). Тож, аналізуючи такий гендерний атитюд як «романтичний

об'єкт», що зустрічається частіше у фемінних дівчат, можна припустити, що у певний період дівчинки для неї було значущим та таким, що привертає увагу те, що закріплювало би у її свідомості образ чоловіка як галантного кавалера. Це могли бути ігри, спрямовані на любовні сценарії між ляльками, мультфільми чи фільми, які захоплювали своїм хвилюючими романтичними розв'язками, книги, розповіді, фантазії, тощо. Проте, звісно, гендерні атитюди не виникають самі по собі, вони мають витоки із особливостей особистості дівчинки, середовища, що її оточує, також із певних особливостей батьківської родини (благополучних або тяжких) тощо.

3.4. Дослідження особливостей образу шлюбного партнера на психосемантичному рівні у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня

Для того, щоб визначити особливості образу шлюбного партнера опитаних дівчат на психосемантичному рівні, нами було використано метод семантичного диференціалу Ч. Осгуда. Він являє собою комбінацію процедур шкалювання та методу контрольованих асоціацій.

Дівчатам було запропоновано обрати ті якості, які більш точно характеризували б поняття **«мій майбутній шлюбний партнер»** і вказати ступінь вираженості даної характеристики.

Серед запропонованих якостей (шкал) були наступні пари прикметників-полюсів: «балакучий-мовчазний», «скромний-зухвалий», «активний-пасивний», «серйозний-гуморний», «сильний-слабкий», «самостійний-залежний», «усамітнений-компанійський», «поступливий-впертий».

Всі суб'єктивні оцінки прикметникам-стимулам пропонувалося надавати згідно з наступною системою оброблення. Ступінь виразності свого відношення до тих чи інших якостей дівчата оцінювали в таких показниках:

- 3 або +3 : мій майбутній шлюбний партнер має бути саме таким.
- 2 або +2 : скоріш, мій майбутній шлюбний партнер має бути таким
- 1 або +1 : не впевнена, але більше схильюсь до того, щоб мій майбутній шлюбний партнер був таким
- 0 – не визначилася.

Таким чином, чим ближче оцінка до умовного «полюсу», тим сильніша впевненість у тому, що образ шлюбного партнера повинен включати саме цю характеристику.

Для обробки результатів нами було використано статистичний метод U-критерій Манна-Уїтні. Для зручності обробки даних програмою SPSS Statistics всі оцінки опитаних дівчат були перекодовані наступним чином:

$$-3=1; -2=2; -1=3; 0=4; +1=5; +2=6; +3=7.$$

Після цього, як і раніше, андрогінні та фемінні дівчата розподілилися на Групу 1 та Групу 2 відповідно. Далі було внесено дані по кожній групі за вісьма шкалами і отримано наступні результати:

Таблиця 3.5

Значущість розподілу виборів характерологічних ознак в образі шлюбного партнера у дівчат юнацького віку з різним типом гендеру

№	Нульова гіпотеза	Значущість на рівні $p \leq 0,05$	Рішення
1	Розподіл Балакучий - Мовчазний є однаковим для Групи 1 та Групи 2.	0,034*	Нульова гіпотеза відхиляється
2	Розподіл Скромний – Зухвалий є однаковим для Групи 1 та Групи 2.	0,010*	Нульова гіпотеза відхиляється
3	Розподіл Активний – Пасивний є однаковим для Групи 1 та Групи 2.	0,182	Нульова гіпотеза приймається
4	Розподіл Серйозний – Гуморний є однаковим для Групи 1 та Групи 2.	0,044*	Нульова гіпотеза відхиляється
5	Розподіл Сильний – Слабкий є однаковим для Групи 1 та Групи 2.	0,217	Нульова гіпотеза приймається
6	Розподіл Самостійний – Залежний є однаковим для Групи 1 та Групи 2.	0,017*	Нульова гіпотеза відхиляється

7	Розподіл Усамітнений – Компанійський є однаковим для Групи 1 та Групи 2.	0,004*	Нульова гіпотеза відхиляється
8	Розподіл Поступливий – Впертий є однаковим для Групи 1 та Групи 2.	0,163	Нульова гіпотеза приймається

Примітка: Група 1 – фемінні дівчата, Група 2 – андрогінні дівчата.

*- значущість відмінностей.

Отже, можна бачити, що за п'ятьма шкалами з восьми розподіл виборів дівчат із різних досліджуваних груп статистично відрізняється. Для того, щоб якісно проаналізувати відмінності за цими групами, а за іншими – виявити подібність, за допомогою програми SPSS Statistics було виявлено середні значення по кожній групі за шкалами методу і створено таблицю.

Таблиця 3.6

Середні бали по кожній групі дівчат за шкалами методу семантичного диференціалу

Шкали	Андрогінні дівчата	Фемінні дівчата
Балакучий – Мовчазний	3	5
Скромний – Зухвалий	2	4
Активний – Пасивний	2	2
Серйозний – Гуморний	2	3
Сильний – Слабкий	2	2
Самостійний – Залежний	1	2
Усамітнений – Компанійський	5	3
Поступливий – Впертий	2	2

Так, андрогінні дівчата більшою мірою схилиються до того, щоб їх майбутній шлюбний партнер був балакучий, а фемінні дівчата – навпаки, бажають бачити поруч із собою більш мовчазного чоловіка. Ступінь виразності у більшості респонденток що в одній, що в другій групі, невисокий (-1 та +1), проте вектор опитані зазначили.

Андрогінні дівчата більше за фемінних надали б перевагу скромному чоловікові. Фемінні опитані не визначилися з вибором або серед опитаних була приблизно однакова кількість тих, хто бажав би бачити скромність у шлюбному партнері і тих, хто хотів би бачити зухвалість як рису характеру у чоловіка.

Більшість із всіх опитаних дівчат віддали би перевагу саме серйозності у особистості чоловіка. Андрогінні дівчата більш впевнені й конкретні своєму виборі, ніж фемінні.

Самостійність чоловіка також більш приваблива для більшості опитаних, проте якщо андрогінні дівчата без сумнівів зазначали це, фемінні визначали своє бажання менш конкретно (скоріш, має бути самостійним).

Андрогінні дівчата більшою мірою мають бажання вийти заміж за компанійського чоловіка, а фемінні надали б перевагу більш усамітненому шлюбному партнеру. Ступінь вираженості таких бажань не на найвищому рівні, проте потяг до тих чи інших рис наочно видно.

У таких проявах як активність, сила і поступливість дівчата і з 1-ї, і з 2-ї груп показали однакові результати, які характеризуються високим рівнем усвідомленості та впевненості у своєму виборі.

Отже, збираючи в єдиний конструкт всі бажані для андрогінних дівчат характерологічні особливості особистості майбутнього чоловіка, можна ще раз їх описати, підводячи підсумок. Андрогінні дівчата в образі майбутнього чоловіка бачать привабливими такі риси, як активність, говіркість, товарицькість, скромність, серйозність, самостійність і поступливість. Такий набір рис загальним чином можна описати як «друг», «компаньйон», «товариш», «союзник», «побратим». Такий вибір може бути пов'язаний із можливою «товариською» моделлю відносин із власним батьком у дитинстві, а може із стереотипів, сформованих певною компанією або культурою, до якої причетна сама дівчина (власне, яка, ймовірно, й сприяла розвитку маскулінних рис паралельно з фемінними).

Так, фемінні дівчата своїм майбутнім чоловіком бачать людину серйозну, активну, сильну, самостійну, скромну але інколи й зухвалу мовчазну, усамітнену та поступливу. Вибір на користь саме цих характерологічних рис особистості шлюбного партнера, ймовірно, говорить про бажання мати поруч справжнього надійного та затишного сім'янина з орієнтиром на те, що у родині вагомий внесок у прийняття рішень буде покладатися на жінку (тобто присутнє бажання, щоб

чоловік був ведений, а не ведучий). Такі прагнення можуть бути також пов'язані зі специфікою розподілу ролей у батьківській родині, де жінка була головнішою у сім'ї, сприяла вирішенню тих чи інших господарських питань або виконувала багато ролей одразу, а від чоловіка очікувались умовно захисту, надійності, вірності, старанності, сили та мужності.

До того ж, можна припустити, що фемінна дівчина у цих чоловічих особливостях шукає «доповнення» себе, тобто якщо вона усвідомлює свою розвинену комунікативність, у неї може бути присутнім бажання знаходитись поруч з тим, хто щиро вислухає; якщо дівчина знає свою здатність до емпатії та інтуїтивного осмислення ситуацій, вона може вважати свої рішення та думки єдино правильними і такими, що не підлягають запереченню, таку впевненість їй може забезпечити поступливий та мовчазний партнер; усвідомлюючи свою слабкість та м'якість, може виникати бажання бачити поруч сильного та серйозного чоловіка, який не скривдить, а захистить від негараздів.

3.5. Аналіз емоційного відношення дівчат юнацького віку з різним типом гендеру соціогенного рівня до передбачуваних ролей в образі шлюбного партнера

Для того, щоб вирішити питання про емоційне відношення опитаних дівчат до різних ролей майбутнього партнера у шлюбі, нами було використано метод репертуарних решіток Дж. Келлі.

Після проходження респондентками опитування ми мали змогу проаналізувати отримані результати у площині середніх значень по групі, а також по схожості емоцій відповідно до деяких ролей майбутнього шлюбного партнера.

Для вирішення питання про подібність емоційного відношення дівчат до деяких ролей майбутнього чоловіка у шлюбі нами був використаний такий статистичний метод як кластерний аналіз. Для нього по кожній групі дівчат (фемінних та андрогінних) була створена таблиця середніх значень прояву базових емоцій по відношенню до передбачуваних ролей чоловіка у шлюбі.

Наступним кроком було внесення цих середніх значень у поле даних програми SPSS Statistics та подальше виведення результатів у вигляді дендрограми,

на якій наочно показано елементи (кластери), у які згрупувалися подібні емоційні відношення дівчат.

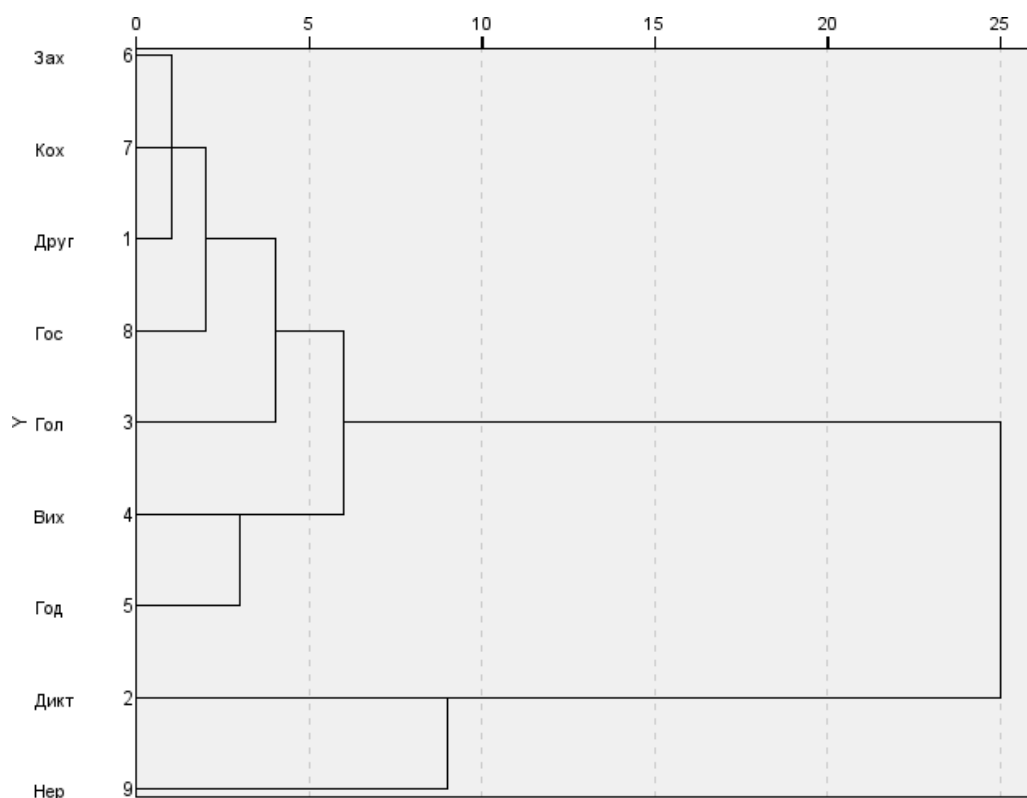
Для групи дівчат з фемінним типом гендеру характерні такі середні показники емоційного відношення до різних ролей чоловіка у шлюбі.

Таблиця 3.7

Середні бали по групі дівчат з фемінним типом гендеру

Базові емоції	Страх	Гнів	Призирство	Сором	Здивування	Огида	Інтерес	Провина	Страждання	Радість
Ролі чоловіка у шлюбі										
Друг	1	1	1	1	2	1	5	1	1	5
Диктатор	5	5	5	5	5	5	1	1	6	1
Голова сім'ї (лідер)	1	1	1	2	1	1	5	4	3	5
Вихователь дітей	4	2	1	4	3	2	5	4	2	6
Годувальник	4	1	1	2	2	1	4	4	2	5
Захисник	1	1	1	2	3	1	6	2	1	6
Коханець	2	1	1	3	2	1	6	2	2	6
Господарник	1	2	2	2	3	3	5	2	2	5
Нероба (ледащо)	1	6	5	5	5	6	2	2	6	1

Після статистичної обробки даних методом кластерного аналізу, було отримано наступну дендрограму. Статистична значущість зв'язків найвища у рамках між 0 та 5.

Примітка: «Зах» - «Захисник», «Кох» - «Коханець», «Гос» - «Господарник», «Гол» - «Голова сім'ї», «Вих» - «Вихователь дітей», «Год» - «Годувальник», «Дикт» - «Диктатор», «Нер» - «Нероба».

Рис 3.2 – Відображення кластерів у групі фемінних дівчат

Отже, виходячи із аналізу отриманих даних, можемо зробити наступні висновки.

До **першого кластеру** увійшли такі ролі майбутнього чоловіка як «захисник», «коханець», «друг», «господарник» та «голова сім'ї». Ця група характеризується високим інтересом фемінних дівчат до запропонованих ролей та високим рівнем радості при передбаченні, що майбутній чоловік буде виконувати ці ролі у шлюбі. Також присутні передумови здивування, але його рівень незначний. Присвоїмо назву цьому кластеру «Бажаний шлюбний партнер»

До **другого кластеру** потрапили ролі «вихователь дітей» та «годувальник». Відношення дівчат до цих ролей також характеризується підвищеною радістю та інтересом, проте у дівчат також присутні сумніви щодо відчуття провини та страху, про що свідчить середній бал 4 за методикою («важко визначитись, чи відчуваю я це»). Цей кластер отримав назву «Сумнівний шлюбний партнер».

Проводячи теоретичний аналіз підсумків за статистичною обробкою, можна сказати, що дівчата з фемінним типом гендеру охоче приймали би свого майбутнього чоловіка, якщо він виконував би ролі, що описані у кластері «Бажаний шлюбний партнер», а саме «захисник», «коханець», «друг», «господарник» та «голова сім'ї». Можна побачити, що від таких ролей у дівчат немає ні огиди, ні страху, ні провини, ні призириства, ні страждань.

Враховуючи особливості фемінності, як типу гендеру, до яких відносяться емоційність, м'якість, сензитивність, вразливість та інше, можна припустити наступне: дівчата, які ідентифікували себе як фемінних, розуміють й відповідні очікування соціуму від них. Якщо вони виконують традиційно жіночі ролі, поведуть та почувають себе відповідно до жіночих стандартів, то бачать (або розуміють очікування соціуму бачити) поруч із собою лише стандарт мужності. До цього стандарту якраз можна віднести ролі «захисника», «господарника» та «голови сім'ї». Це, вірогідно, ті бажання фемінних дівчат бачити поруч з собою саме такого чоловіка, які обтяжені соціальними та культурними стереотипами. Бажання будувати шлюб з чоловіком «другом» чи «коханцем» - це, скоріш, істинні, цілком виправдані бажання опитаних, які, начебто, ні в чому не «погрожують» ролі жінки у шлюбі. Ролі друга та коханця – це умовно «нейтральні ролі».

Аналізуючи кластер «Сумнівний шлюбний партнер», можна побачити, що поряд з радістю та інтересом стоїть також невизначеність з відчуттям страху та провини (відношення до ролі вихователя дітей ще й з можливим відчуттям сорому). Всі ці емоції можуть як проявитися, так і ні, про що каже 4-ка у ранжуванні, проте, дівчата вже повністю не відкидають можливість прояву цих базових емоцій по відношенню до ролей годувальника та вихователя дітей.

Якщо знов звернутися до характеристик фемінності як типу гендера, то можна припустити, що саме ці ролі певним чином будуть заважати жінці повноцінно почувати себе у шлюбі жінкою. Роль вихователя дітей традиційно у нашій культурі багато років присвоювалась саме жінці, тож якщо у сім'ї цю роль виконуватиме чоловік, то жінка вже буде відчувати тиск з боку соціуму або з боку власної самоідентифікації. Саме з цієї причини й може виникати страх, а саме страх

осудження з боку інших чи страх втратити себе. Провина і сором у цьому випадку може з'являтися також по відношенню до тих, хто начебто очікує від жінки виконання її традиційно прийнятних ролей.

Роль чоловіка-годувальника може викликати страх, пов'язаний з залежністю від тих благ, що дає ця роль. Дівчата можуть розуміти, що у разі повноцінної передачі ролі «добувача», «годувальника» чоловікові, самі ж вони у своїй сім'ї будуть вже або менше виконувати цю роль або взагалі поступляться в цій ролі чоловіку і у разі розлучення або непередбачуваних обставин, коли чоловік буд відсутній у родині, життя жінки потрібно буде кардинально змінювати аби самостійно всім забезпечити себе та майбутніх дітей.

Провина, при усвідомленні майбутнього чоловіка як годувальника родини, може виникати по відношенню до самого чоловіка з того приводу, що жінка – це також повноцінний член родини, партнер по шлюбу та доросла людина, яка також може забезпечувати засобами існування але з певних причин цього не робить.

Звісно, ролі годувальника та вихователя дітей також бажані дівчатами, про що свідчить підвищене відчуття радості та інтерес, проте раціональна складова особистості дівчат при усвідомленні можливого сценарію такого шлюбного життя вже обтяжує ці бажання своїми сумнівами.

Для групи дівчат з андрогінним типом гендеру характерні такі середні показники емоційного відношення до різних ролей чоловіка у шлюбі.

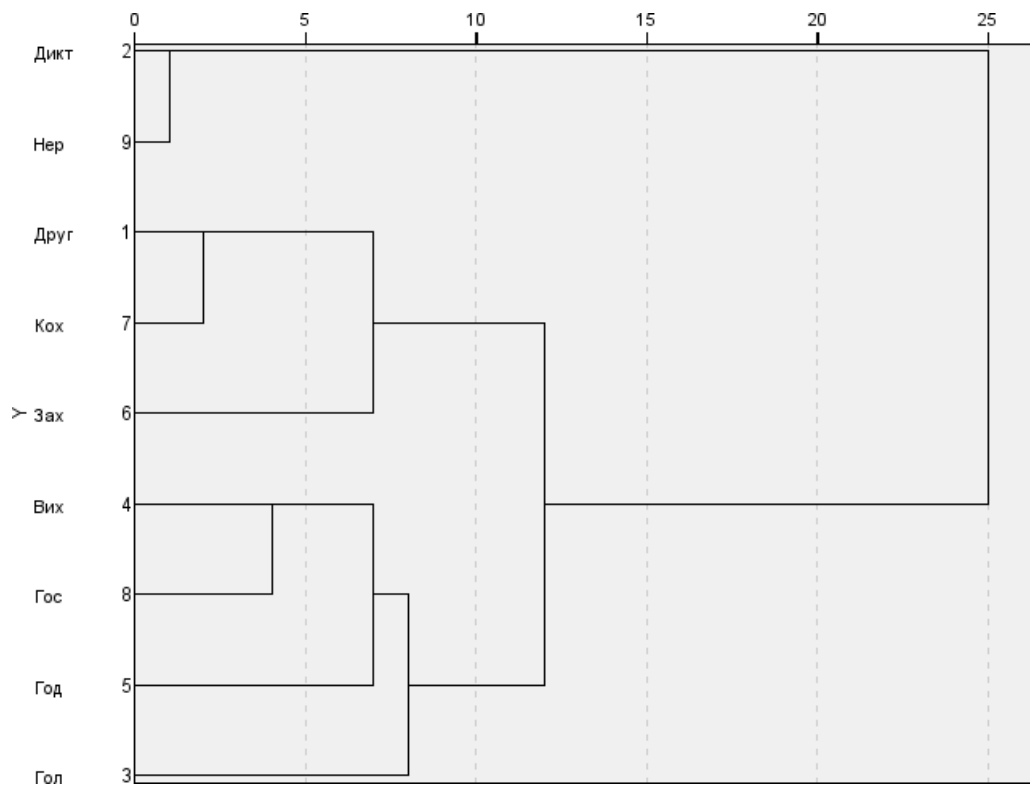
Таблиця 3.8

Середні бали по групі дівчат з андрогінним типом гендеру

Базові емоції	Страх	Гнів	Призирство	Сором	Здивування	Огида	Інтерес	Провина	Страждання	Радість
Ролі чоловіка у шлюбі										
Друг	1	1	1	1	1	1	6	1	1	7
Диктатор	6	5	6	5	4	6	2	1	5	1
Голова сім'ї (лідер)	4	4	3	2	2	2	3	2	3	3

Вихователь дітей	2	2	1	3	5	2	4	2	2	5
Годувальник	4	4	2	5	4	2	4	4	3	5
Захисник	1	1	1	1	4	1	2	1	1	5
Коханець	2	2	2	2	2	1	6	1	1	6
Господарник	1	2	1	2	4	2	5	3	3	5
Нероба (ледащо)	4	5	6	6	5	6	1	1	5	1

Як і в минулому випадку було проведено статистичну обробку даних методом кластерного аналізу, і отримано наступну дендрограму (статистична значущість зв'язків найвища у рамках між 0 та 5).

Примітка: «Зах» - «Захисник», «Кох» - «Коханець», «Гос» - «Господарник», «Гол» - «Голова сім'ї», «Вих» - «Вихователь дітей», «Год» - «Годувальник», «Дикт» - «Диктатор», «Нер» - «Нероба».

Рис. 3.3 – Відображення кластерів у групі андрогінних дівчат

Отже, до **першого кластеру** увійшли такі ролі майбутнього чоловіка як «Диктатор» і «Нероба». Характеристика цієї групи включає наступне: високий рівень гніву, сорому, огиди та страждання та абсолютна відсутність радості та інтересу. Цей кластер отримав назву «Неприйнятний шлюбний партнер».

До **другого кластеру** входять такі ролі як «Друг» і «Коханець» і характеризуються високим рівнем інтересу та радості, інші емоції майже не мають прояву. Логічно назвати цю групу ролей «Бажаний шлюбний партнер».

Третій кластер увібрав у себе ролі «Вихователь дітей» та «Господарник». Емоції андрогінних дівчат по відношенню до цих ролей характеризуються підвищеною радістю та здивуванням, а також можливим інтересом. Було прийнято рішення дати цьому кластеру назву «Незвичний шлюбний партнер».

Для виявлення причин такого емоційного відношення до різних груп ролей майбутнього чоловіка, слід звернутися до характеристики андрогінії, як типу гендера.

Андрогінність включає в себе як суто «жіночі», так і суто «чоловічі» емоційні, когнітивні та поведінкові характеристики. У дівчат з андрогінним типом гендеру вже не прослідковується лінія слідування традиційно жіночим ролям, а навпаки, відчувається та транслюється гармонійне поєднання особистісних характеристик двох інших гендерів.

Для дівчат з андрогінним типом гендеру ролі чоловіка диктатора та нероби можуть бути неприпустимими з причини того, що самі вони відчують себе більш-менш незалежними, активними, сильними внутрішньо та фізично, прагнучими підкорювати висоти, дещо авторитарними.

Тож, наприклад, бачити диктатора поруч із собою не мають бажання, бо він очікувано стане обмежувати устремління дівчини та тиснути своїми правилами, що буде погрожувати внутрішній незалежності та амбіційності дівчини.

Ледащо, як шлюбний партнер, може викликати такі ж самі неприємні відчуття з тієї точки зору, що жінка з андрогінним типом гендеру у шлюбі орієнтована на виконання сімейних ролей та обов'язків порівну, а від нероби цього очікувати буде безрезультативно та навіть огидно та принизливо для неї. Жінка з андрогінним типом гендеру усвідомлює, що шлюбне життя з таким чоловіком буде для неї постійним «полем бою» та викликали лише страждання замість радості. Для андрогінної жінки, вірогідно, сімейне життя – це справжнє повноцінне партнерство

та рівноцінний розподіл обов'язків, тож інші варіанти розвитку в парі для неї неприпустимі.

До того ж, раніше у нашому дослідженні було статистично доведено, що андрогінні дівчата вдвічі більше очікують від майбутнього чоловіка виконання господарсько-побутової ролі, тож саме андрогінні дівчата частіше очікують активної участі партнера в організації побуту і для них великого значення мають господарсько-побутові вміння й навички майбутнього шлюбного партнера і якщо шлюбний партнер буде показувати протилежну сторону, то андрогінні дівчата цілком логічно відчуватимуть гнів, сором, огиду та страждання.

Ролі майбутнього чоловіка як друга і коханця, які потрапили у другий кластер, виявилися найбільше радісними і цікавими для андрогінних дівчат. Можна припустити, що такі дівчата прагнуть бачити поруч з собою однодумця, рівного партнера, який би йшов «поруч» по життю, не знецінював, а навпаки заохочував чи навіть наважувався б на ті ж ризики, що й сама дівчина. У ситуації власної вразливості або слабкості андрогінна дівчина буде очікувати від шлюбного партнера підтримки, а у разі сімейних конфліктів чи криз – розуміння, раціональних розмов, прийняття та поваги, на що сама вона, ймовірно, також здатна у шлюбних відносинах.

Вміння майбутнього чоловіка у сексуальній сфері для андрогінних дівчат також виявились би цікавими та захоплюючими. При всьому цьому, до ролі коханця у цих дівчат немає ані сорому, ані призирства, ані страху, що може вказувати на звичайне людське бажання мати регулярні інтимні відносини, що не обтяжене якимись стереотипами чи страхами.

Якщо аналізувати емоційне відношення андрогінних дівчат до таких ролей майбутнього чоловіка як «Вихователь дітей» та «Господарник», то можна побачити, що у цьому випадку радість та подекуди інтерес також підвищені, проте також присутнє здивування. Тут можна припустити вплив деяких соціальних стереотипів. Андрогінні дівчата у своїй батьківській родині могли не спостерігати бажання батька бути господарником та брати на себе обов'язки по вихованню дітей (або навіть була неусвідомлена заборона цього з боку жінки) і вони бачили, що саме ці

ролі були на матері, тож могла закріпитися модель, згідно якої саме жінка повинна взяти на себе відповідальність за дітей та за затишок, чистоту, добробут та налагодження звичного устрою сімейного життя. Тобто коли ці ролі візьме на себе чоловік у шлюбі з андрогінною жінкою – це не буде відкидатися, навпаки, буде викликати задоволення та втіху, проте відчуватися це буде незвично та з деяким зацікавленням і здивуванням.

3.6. З'ясування суб'єктивного бачення образу шлюбного партнера у дівчат з різним типом гендеру соціогенного рівня

Завершальним етапом нашого дослідження було проведення короткого анкетування, спрямованого на ще глибше усвідомлення та відображення респондентками своїх суб'єктивних бачень образу майбутнього подружнього партнера. Питаннями анкетування були наступні:

- 1.** Уявіть, що Ви вступаєте у шлюб з чоловіком. Чого Ви в першу чергу очікуєте від свого партнера?
- 2.** Як би Вам хотілося, щоб Ваш майбутній шлюбний партнер поводив себе у ситуації конфлікту?
- 3.** Які якості Ви б цінували найбільше у Вашому майбутньому шлюбному партнері?
- 4.** Що для Вас було б неприпустимо у особистості чоловіка, який прагнув би стати Вашим шлюбним партнером? (Які дії, вчинки, якості для Вас були б неприйнятні у шлюбному партнері)
- 5.** Після проходження всіх попередніх методик, чи можете сказати, що Ваш наявний партнер відповідає всім якостям шлюбного партнера, які Ви зазначали у своїх відповідях раніше?

Питання анкетування увібрали в себе ті аспекти, які не були оголошені у попередніх методиках. Також серед питань є не менш актуальне питання про зіставлення образу майбутнього чоловіка та реальної людини, із якою дівчина перебуває у відносинах і яка потенційно може стати подружнім партнером.

На питання анкети надавалися від 3 до 9 варіантів відповідей і було запропоновано обрати лише один варіант, який найкраще відображає суб'єктивну позицію дівчини щодо того чи іншого питання. Така обмеженість у відповідях дала змогу більш конкретно проаналізувати істинні бажання та очікування опитаних дівчат.

На перше питання анкети («Уявіть, що Ви вступаєте у шлюб з чоловіком. Чого Ви в першу чергу очікуєте від свого партнера?») відповіді опитаних дівчат розподілились наступним чином:

Андрогінні дівчата майже рівномірно розподілилися між відповіддю А - «Надійності та захисту» (37%) та відповіддю В - «Закриття моїх потреб у коханні, значущості, ніжності» (34%). Менше андрогінних дівчат очікують «Фінансової стабільності і підтримки» від майбутнього чоловіка (відповідь С, 26%), та одна дівчина з опитаних висловилася на користь відповіді Е – «Що він нарешті забере мене з батьківської родини і я стану більш дорослою і самостійною» (3%). Жодна з опитаних андрогінних дівчат не має очікувань «Що він стане чудовим батьком наших майбутніх дітей» (відповідь D).

Фемінні дівчата більшою мірою очікують від свого майбутнього шлюбного партнера «Закриття моїх потреб у коханні, значущості, ніжності» (відповідь В, 45%), дещо менше дівчат з фемінної групи очікують «Надійності та захисту» (відповідь А, 36%), «Фінансової стабільності і підтримки» від майбутнього чоловіка очікує 13% фемінних дівчат (відповідь С), одна з респонденток очікує «Що він стане чудовим батьком наших майбутніх дітей» (відповідь D, 3%) і ще одна - «Що він нарешті забере мене з батьківської родини і я стану більш дорослою і самостійною» (відповідь Е, 3%).

Для наочності приведемо графік розподілу відповідей дівчат з обох груп на перше питання анкети.

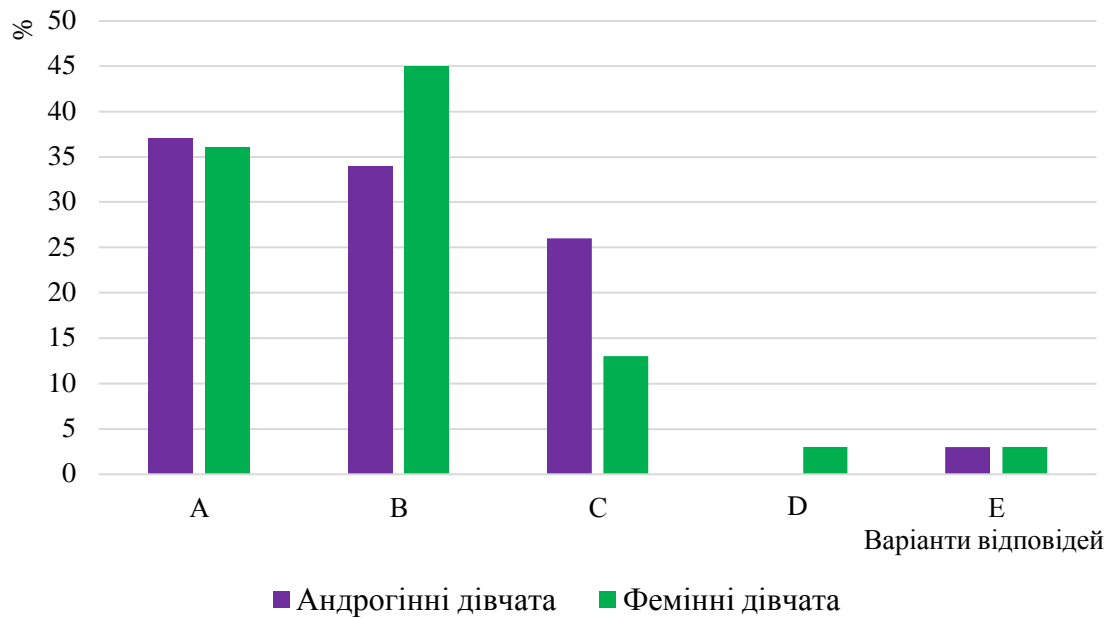

Рис. 3.4 – Розподіл відповідей дівчат на перше питання анкети

На друге питання анкети («Як би Вам хотілося, щоб Ваш майбутній шлюбний партнер поведив себе у ситуації конфлікту?») відповіді опитаних дали наступні результати:

Андрогінні дівчата у переважній більшості хотіли б, щоб їх майбутній чоловік вів себе «Поступливо та конформно, намагається угодити мені, з задоволенням приймає мій варіант вирішення конфлікту» (відповідь А, 45%) менше хотіли б, щоб чоловік поведив себе «Настирливо, стоїть тільки на своєму, має свої принципи від яких не відступає» (відповідь В, 39%), найменша частка андрогінних дівчат були б задоволені такою поведінкою як «Байдуже, йде у іншу кімнату, продовжує займатися своїми справами, конфлікт не вирішується але у цей момент часу обом так значно легше» (відповідь С, 16%)

Бажання фемінних дівчат схожі на бажання андрогінних, проте є розбіжності у кількості відповідей. Так, більше половини фемінних дівчат очікують, що майбутній шлюбний партнер у ситуації конфлікту вів себе «Поступливо та конформно, намагається угодити мені, з задоволенням приймає мій варіант вирішення конфлікту» (відповідь А, 61%). Вдвічі менша кількість фемінних дівчат хотіли б, щоб майбутній чоловік вів себе у цій ситуації «Настирливо, стоїть тільки

на своєму, має свої принципи від яких не відступає» (відповідь В, 32%) і тільки дві дівчини хотіли би, щоб чоловік поводив себе «Байдуже, йде у іншу кімнату, продовжує займатися своїми справами, конфлікт не вирішується але у цей момент часу обом так значно легше» (відповідь С, 7%).

Для зручності надамо графік, на якому показано розподіл відповідей дівчат на друге питання анкети.

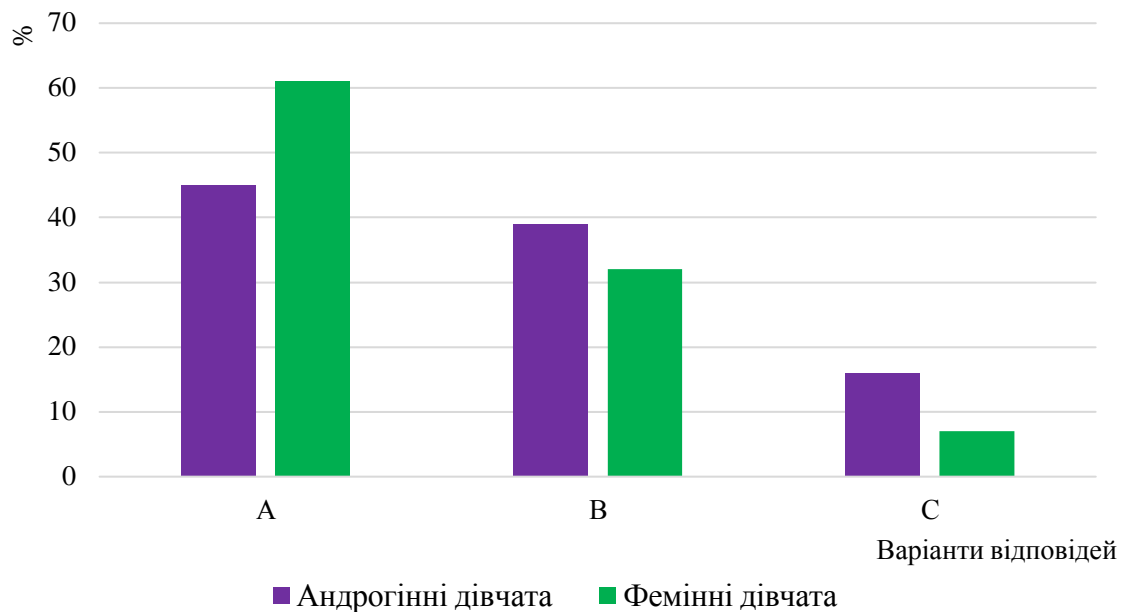

Рис. 3.5 – Розподіл відповідей дівчат на друге питання анкети

Третє питання анкети передбачало більше відповідей, ніж попередні питання і було спрямоване на визначення того «Які якості Ви б цінували найбільше у Вашому майбутньому шлюбному партнері?»

Андрогінні дівчата рівною кількістю дали відповідь А і D (по 26% на кожну відповідь): «Рішучість та сміливість» і «Вірність та чесність» відповідно. Менше андрогінних дівчат поцінували б «Фізичну силу та «внутрішній стрижень»» (відповідь С, 16%), ще менше – «Інтелектуальність» (відповідь I, 13%), дві дівчини цінували б «Уважність та турботливість» (відповідь G, 5%), ще дві – «Почуття гумору» (відповідь B, 5%) і по одній – «Домінантність» (E, 3%), «Сексуальність» (F, 3%), «Щедрість» (H, 3%).

Серед фемінних дівчат відповіді розподілились таким чином: більше за інше вони б цінували у майбутньому чоловікові «Фізичну силу та «внутрішній стрижень»» (відповідь С, 29%), також цінними були б «Рішучість та сміливість» (А, 23%) і «Вірність та чесність» (D, 23%). Трохи менше фемінні дівчата поцінували б «Сексуальність» (F, 16%), по одній дівчині відповіді дали на користь «Домінантність» (E, 3%), «Уважність та турботливість» (відповідь G, 3%), «Інтелектуальність» (відповідь I, 3%). Жодна дівчина з фемінних не віддала б першочергову перевагу серед інших відповідей «Почуттю гумору» (B, 0%) чи «Щедрості» (H, 0%).

Розподіл відповідей дівчат на третє питання анкети можна спостерігати на наступному графіку.

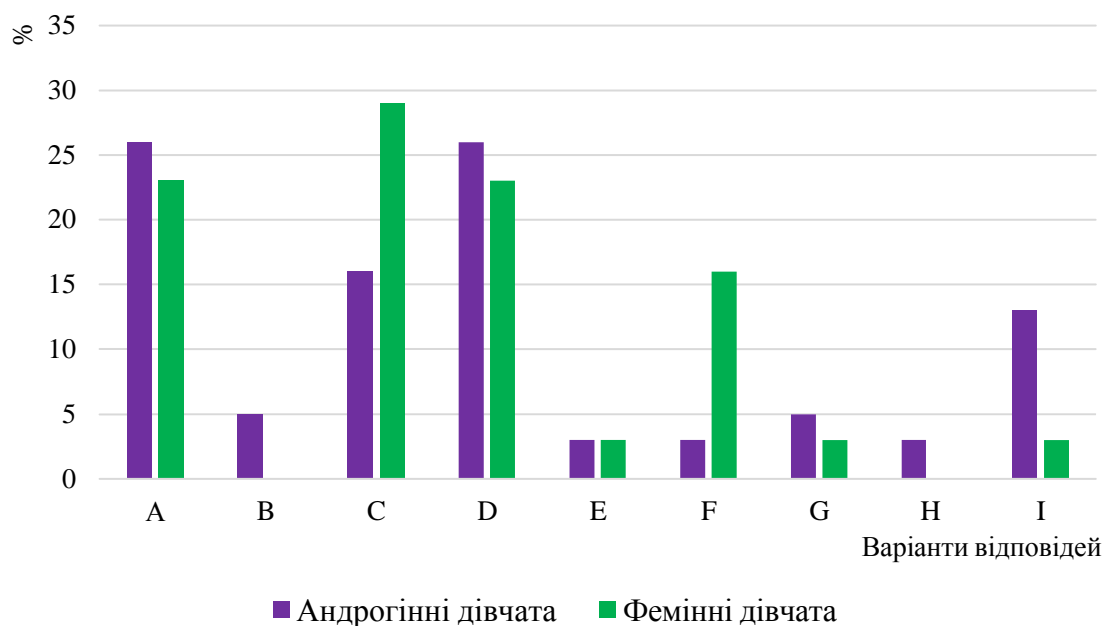

Рис. 3.6 – Розподіл відповідей дівчат на третє питання анкети

Четверте питання опитування мало на меті з'ясувати «Що для Вас було б неприпустимо у особистості чоловіка, який прагнув би стати Вашим шлюбним партнером? (Які дії, вчинки, якості для Вас були б неприйнятні у шлюбному партнері)». Відповіді були отримані у наступному вигляді.

Найбільша кількість андрогінних дівчат (32%) неприпустимим вважають «Бажання флірту з іншими жінками» (відповідь D), дещо менша кількість андрогінних дівчат не змирилася б із «Нечесністю» (E, 24%), ще менше – з «Невпевненістю та нерішучістю» (G, 18%). Незначна кількість дівчат з андрогінної групи дала відповідь на користь «Лінощі та бездіяльність» (A, 8%), «Фізична слабкість» (F, 8%). Найменше б «чіпляла» андрогінних дівчат «Фінансова бідність» чоловіка (B, 5%) і «Безвідповідальність» (C, 5%) і ніхто не зазначив як неприпустиме «Підпорядкованість іншим» (H, 0%).

Так як і андрогінні, фемінні дівчата в переважній більшості (32%) вважають неприпустимим «Бажання флірту з іншими жінками» (відповідь D), також неприйнятною для багатьох була б «Нечесність» (E, 23%), для деяких - «Лінощі та бездіяльність» (A, 13%) і «Фізична слабкість» (F, 13%). Значно менша кількість бачила б неприпустимою «Фінансову бідність» (B, 10%) і по одні дівчині (по 3% на кожну відповідь) висловилися на користь «Безвідповідальності» (відповідь C), «Невпевненості та нерішучості» (G) і «Підпорядкованості іншим» (H).

Як розташувалися відповіді на четверте питання анкети, можна наочно побачити на графіку.

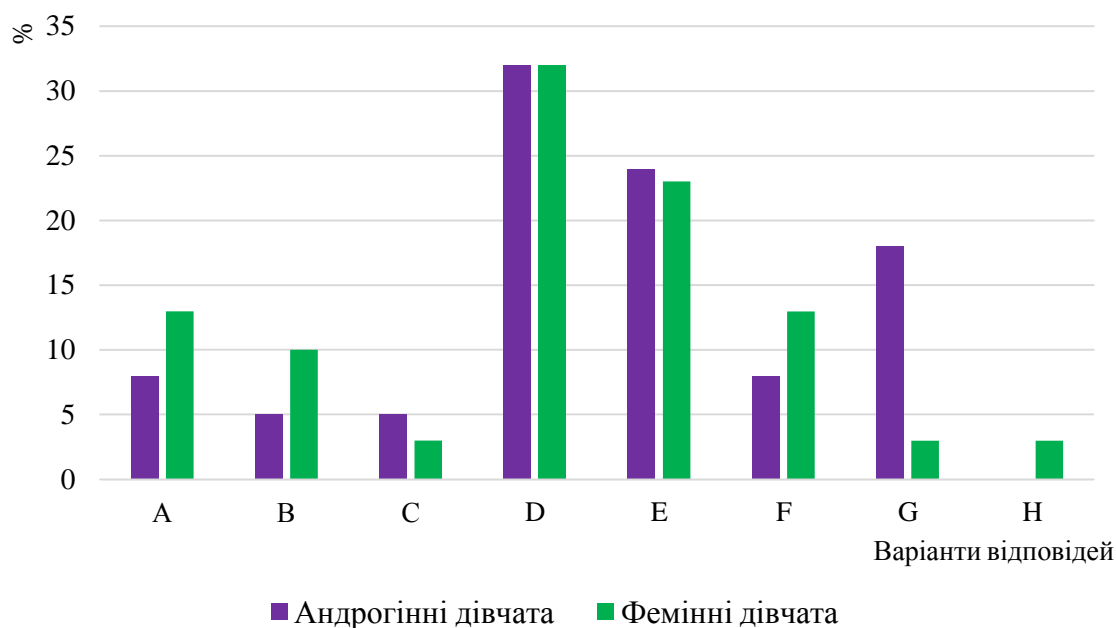

Рис. 3.7 – Розподіл відповідей дівчат на четверте питання анкети

Не менш важливим питанням нашого анкетування було п'яте. Воно мало на меті визначити «Чи відповідає Ваш наявний партнер всім якостям шлюбного партнера, які Ви зазначали у своїх відповідях раніше?». Це питання також було важливим і для самих респонденток для усвідомлення важливості правильного вибору, важливості перегляду своїх бачень на наявного партнера у близьких відносинах, а також для загального зіставлення бажань і реальних претендентів на роль шлюбного партнера. Відповіді по групам опитуваних виявилися наступними:

Серед андрогінних дівчат більше тих, хто впевнений, що це саме так (наявний партнер відповідає всім якостям шлюбного партнера, які були зазначені у відповідях раніше) (відповідь А, 47%), менше тих, хто вважає, що партнер у близьких стосунках не відповідає бажаним якостям шлюбного партнера (відповідь В, 37%). І невеликий відсоток тих, хто не має партнера (С, 16%).

Фемінні дівчата із тих, хто наразі має партнера, висловилися майже порівну про відповідність своїх хлопців до образу шлюбного партнера. «Скоріш так, відповідає» (А) зазначили 44% опитаних, «Скоріш ні, не відповідає» (В) - 46%. Не мають партнера наразі 10% опитаних фемінних дівчат (відповідь С).

Приведемо наочний графік відповідей фемінних дівчат на останнє питання анкети.

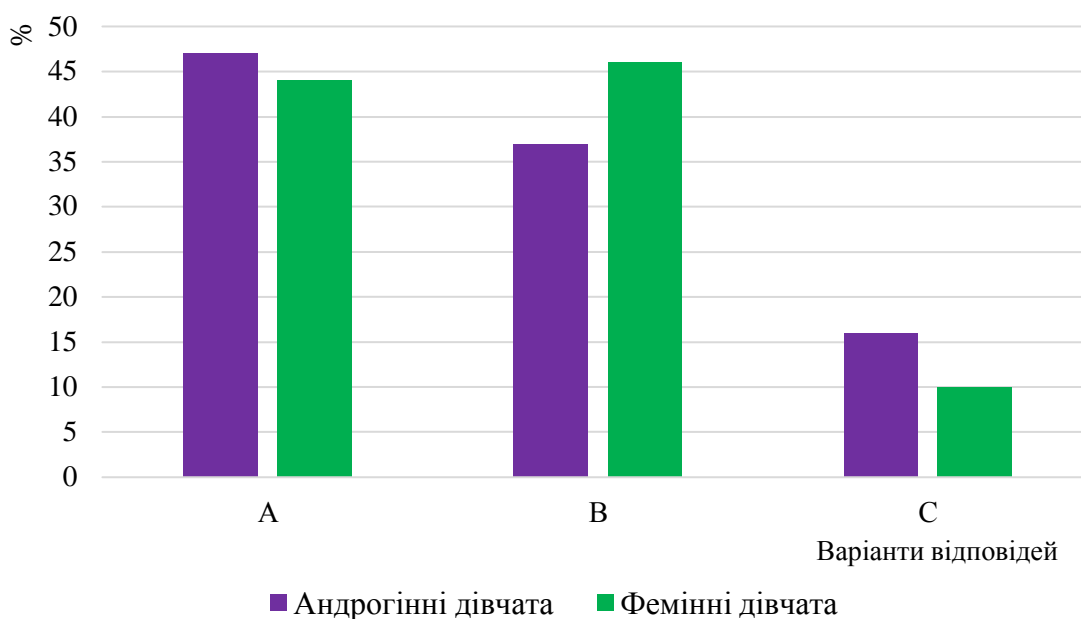

Рис. 3.8 – Розподіл відповідей дівчат на п'яте питання анкети

Аналізуючи отримані результати дівчат, можна прослідкувати загальну тенденцію до побоювання та усвідомлення цілковитого неприйняття ймовірної невірності з боку чоловіка (характерна для більшості опитаних дівчат з обох груп). На такі результати можуть впливати різні фактори, наприклад, досвід рідних або знайомих, новини у соціальних мережах про розлучення відомих людей та його причини, власний болючий досвід, тощо.

Звертаючи увагу на відповіді дівчат, серед яких було багато конкретних, проте немало і «усереднених», невизначених, ми можемо припустити причини отримання досить великого відсотка дівчат, які не впевнені, що їх наявний партнер у стосунках відповідає усім якостям бажаного шлюбного партнера. Це може бути пов'язано з недостатнім усвідомленням своїх бажань та очікувань від майбутнього чоловіка та шлюбу в цілому. Звісно, буде певна частка й тих, хто спирається на суб'єктивне розуміння неможливості повної відповідності людини якомусь певному стандарту або ідеалу.

Особистість у юнацькому віці спрямована на становлення поглядів щодо майбутнього подружнього життя (або бажаних стосунків). Ці погляди та образи саме у юнацтві вже починають набувати більш чітких контурів, стають мотивом, що штовхає до пошуку і стають бажаною метою. Хтось вже визначився і спрямував свій пошук на конкретний еталон, хтось ще будує бажаний образ, відштовхуючись від поточних відчуттів та досвіду і робить свій вибір методом спроб і помилок.

Перспективою наукової роботи вбачаємо подальші дослідження образів шлюбних партнерів (в тому числі і дівчат з маскулітним типом гендеру) і розробку психологічних тренінгів на краще розуміння та усвідомлення своїх бажань, мотивів та очікувань від шлюбного партнера.

Висновки до Розділу 3:

В процесі дослідження було виявлено і статистично підтверджено різницю у суб'єктивних баченнях образу майбутнього шлюбного партнера дівчат з різним типом гендеру соціогенного рівня.

Андрогінні дівчата, на відміну від фемінних, у рольових очікуваннях від майбутнього чоловіка приділяють велику увагу господарсько-побутовій сфері, а

отже саме для них більшого значення мають господарсько-побутові вміння й навички майбутнього шлюбного партнера. Фемінні дівчата більше за андрогінних показали важливість для них емоційно-психотерапевтичної ролі чоловіка як такого, хто надаватиме моральну й емоційну підтримку, створить сприятливу комфортну «психотерапевтичну атмосферу». До того ж фемінні дівчата більше за андрогінних очікують від майбутнього чоловіка зовнішньої соціальної активності, зайнятості у професійній сфері або у суспільно-корисній роботі.

До вмінь майбутнього чоловіка у батьківсько-виховній сфері інтимно-сексуальній увага дівчат з обох груп також приділяється, проте не на високому рівні. Простежується відсутність бажання андрогінних дівчат оцінювати зовнішній вигляд майбутнього шлюбного партнера: привабливість чоловіка для них не знизиться, якщо у нього будуть певні особливості зовнішності або неспівпадіння зі стандартами краси.

Фемінні дівчата частіше показували гендерну установку на опору, стабільність, надійність в образі майбутнього чоловіка. Андрогінні респондентки більш за фемінних проявляли гендерну установку на незалежність від шлюбного партнера.

По такій гендерній установці як «притягання» фемінні дівчата показали більшу частоту зустрічальності, ніж дівчата андрогінні. Тож, фемінні дівчата частіше очікують зацікавленості у своїй особистості та у відносинах в цілому, постійного бажання взаємодії, емоційного тяжіння, підтвердження почуттів.

Статистично підтверджено, що фемінні дівчата набагато частіше проявляли гендерний атиюд «романтичний об'єкт», ніж андрогінні. Так, саме вони вбачають у майбутньому чоловікові галантного кавалера, здатного на романтичні вчинки, на постійний прояв та виклик хвилюючих переживань.

Андрогінні дівчата в образі майбутнього чоловіка бачать привабливими активність, говіркість, товарицькість, скромність, серйозність, самостійність і поступливість. Такий набір рис можна охарактеризувати як «друг», «компаньйон», «союзник». Фемінні дівчата своїм чоловіком бачать людину серйозну, активну,

сильну, самотійну, мовчазну, усамітнену та поступливу, скромну. Ці риси характеризують образ надійного затишного сім'янина.

Фемінні дівчата з високим інтересом і радістю ставляться до таких ролей майбутнього чоловіка як «захисник», «коханець», «друг», «господарник» та «голова сім'ї». До таких ролей як «вихователь дітей» та «годувальник». відношення фемінних дівчат також характеризується підвищеною радістю та інтересом, проте може виникати відчуття провини або страху.

У андрогінних дівчат викликають радість та підвищений інтерес ролі «друга» і «коханця». Ролі «вихователя дітей» та «господарника» у андрогінних дівчат викликають як радість, так і здивування. Неприйнятним в образі майбутнього шлюбного партнера для андрогінних дівчат були б ролі «диктатора» і «нероби», що викликають гнів, сором, огиду та страждання.

Як андрогінні, так і фемінні дівчата при вступі у шлюб, очікують від партнера надійності та захисту і закриття потреб у коханні, значущості, ніжності. У ситуації конфлікту дівчата з обох груп переважно очікують поступливої та конформної поведінки від чоловіка, який зможе прийняти варіант дружини щодо вирішення конфлікту. Більшість опитаних дівчат поцінують у чоловікові в шлюбі рішучість та сміливість. Вірність та чесність є також цінними для андрогінних дівчат, а фізична сила та «внутрішній стрижень» - для фемінних.

Для дівчат обох груп найбільш неприпустимим з усіх перелічених дій та вчинків з боку чоловіка було б бажання флірту з іншими жінками. Невпевненість, нерішучість, лінощі та фізична слабкість – наступне, з чим дівчата не змогли б змиритися в чоловікові.

Серед андрогінних дівчат більше тих, хто впевнений, що їх наявний партнер відповідає всім якостям шлюбного партнера, а фемінні дівчата висловилися майже порівну про відповідність своїх хлопців до образу шлюбного партнера.

Припускаємо, що досить великий відсоток дівчат, які не впевнені, що їх наявний партнер у стосунках відповідає усім якостям бажаного шлюбного партнера, пов'язаний з недостатнім усвідомленням респонденток своїх бажань та очікувань від майбутнього чоловіка та шлюбу в цілому.

Особистість у юнацькому віці спрямована на становлення поглядів щодо майбутнього подружнього життя (або бажаних стосунків). Ці погляди та образи саме у юнацтві вже починають набувати більш чітких контурів, стають мотивом, що штовхає до пошуку і стають бажаною метою.

Перспективою наукової роботи вбачаємо подальші дослідження образів шлюбних партнерів (в тому числі і дівчат з маскуліним типом гендеру) і розробку психологічних тренінгів на краще розуміння та усвідомлення своїх бажань, мотивів та очікувань від шлюбного партнера.

ВИСНОВКИ

1. У ході теоретичного аналізу було встановлено, що проблему образу шлюбного партнера вивчали багато науковців, серед яких Н.Ф. Портницька, Г. Федоришин, О.С. Кочарян, Л.В. Глущенко, К. Мелвілл, Р. Сентерс та інші. Образ шлюбного партнера - це суб'єктивне уявлення людини про психологічні, психофізіологічні, соціально-психологічні та духовні характеристики бажаного подружнього партнера, яке утворюється внаслідок інтеріоризації власного досвіду.

2. Встановлено і статистично підтверджено різницю у рольових очікуваннях від майбутнього чоловіка у дівчат з різних груп. Андрогінні дівчата приділяють більше уваги вмінням у господарсько-побутовій сфері. Фемінні - більш зацікавлені у емоційно-терапевтичній ролі чоловіка і його зайнятості у професійній сфері. Такі результати можуть бути відображенням «потреб» типів гендеру. Фемінні дівчата прагнуть бути з тим, хто налагодив би їх емоційний стан. Соціальна активність чоловіка може бути важливою з-за впливу певних соціальних стереотипів. Андрогінні дівчата, ймовірно, більш незалежні від думки суспільства, тож обирають чоловіка по своїм потребам. Відмінностей в очікуваннях дівчат про вміння чоловіка у батьківсько-виховній та інтимно-сексуальній сферах не підтверджено, вони на невисокому рівні.

3. Виявлено відмінності у провідних гендерних установках та атитудах серед дівчат. Фемінні - частіше проявляли гендерні установки «опора» і «притягання», а андрогінні - «незалежність». Гендерні установки актуалізуються як на свідомому, так і на несвідомому рівнях і починають формуватися у дитинстві. Фемінні дівчата у своїх установках можуть несвідомо повертатися до відносин із батьком, який, ймовірно, давав підтримку та свою увагу доньці. Незалежність, як гендерна установка, може свідчити про недостатність або «дозованість» уваги з боку батька у дитинстві. Фемінні дівчата частіше проявляли гендерний атитюд «романтичний об'єкт». Гендерний атитюд має соціальну детермінанту і починає становлення у першій значущій соціальній групі, тож вірогідно, у певний період для дівчинки було значущим те, що закріпляло у її свідомості образ чоловіка як галантного кавалера.

Дівчата з обох груп майже не проявляли таку гендерну установку як «агресія» і такі гендерні атитюди як «осуджуваний об'єкт» та «об'єкт, що загрожує».

4. У дівчат з різних груп виявлено відмінності у образах шлюбного партнера на психосемантичному рівні. Андрогінні - бачать привабливими активність, говіркість, товарицькість, серйозність, і поступливість. Такий набір рис можна охарактеризувати як «друг», «компаньйон». Фемінні дівчата своїм чоловіком бачать людину серйозну, активну, сильну, усамітнену, поступливу, скромну. Ці риси характеризують образ надійного сім'янина.

5. Емоційне відношення до різних ролей чоловіка у шлюбі має відмінності у різних дівчат. Фемінні – з інтересом і радістю ставляться до ролей «захисника», «друга», «господарника» та «голови сім'ї». У андрогінних дівчат викликають радість та інтерес ролі «друга» і «коханця». Неприйнятним для них є ролі «диктатора» і «нероби», що викликають гнів, сором і огиду. При аналізі таких результатів слід враховувати характеристики типів гендеру. Там, де є слідування «жіночній» поведінці, можуть бути стереотипи про розподіл ролей у шлюбі на суто чоловічі і жіночі. Андрогінні дівчата, ймовірно, позбавлені стереотипів, обирають те, що їх задовольняє і рефлексують про те, що неприпустимо.

6. У суб'єктивному баченні чоловіка відповіді дівчат відрізняються незначно. Більшість бажає надійності, закриття потреби у коханні. У конфлікті, переважно, очікують поступливості. Неприпустимим для них є флірт з іншими жінками. Чесність є цінною для андрогінних дівчат, а «внутрішній стрижень» - для фемінних. Андрогінні дівчата більш впевнені у відповідності наявного партнера якостям бажаного чоловіка, а фемінні висловилися майже порівну про таку відповідність.

Бачення майбутнього чоловіка у андрогінних дівчат більш зріле та усвідомлене. Фемінні дівчата у своїх баченнях, ймовірно, відштовхуються від соціальних стереотипів. Кожен вибір несе в собі певне психологічне підґрунтя, яке необхідно вивчати у подальших дослідженнях. Також перспективою бачимо вивчення образу шлюбного партнера у маскулінних дівчат і побудову психологічних програм для дівчат юнацького віку на усвідомлення свого бажаного вибору у шлюбі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великодна М. С. Дослідження гендерної ідентичності особистості: модифікація опитувальника BSRI / М. С. Великодна // Гендерна парадигма освітнього простору. – 2015. – № 1. – С. 8-13.
2. Величко Р.В. Феноменологія стратегій вибору шлюбного партнера як предмета психологічного аналізу. /Р.В. Величко, І.Ф. Аршава/ Theoretical and empirical scientific research: concept and trends. Volume 3. – 2021. Oxford, UK. – p.68-70.
3. Гавриловська К.П. Психосемантичні характеристики образу майбутнього шлюбного партнера у свідомості закоханих/ К.П. Гавриловська, О.І. Баранчук // Херсон : Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип.2, Том 2. - 2016. – с. 31-35.
4. Гербут В.С. Право на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність: сутнісний зміст та гарантії захисту: Монографія / В.С. Гербут. – Ужгород, 2019. – 264 с.
5. Говорун Т. В. Гендерна психологія: навч. посіб. / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді, – Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
6. Гриньова Н.В. Підготовка психолога-практика до використання малюнку в діагностико-корекційному процесі (психодинамічний підхід) : навчальний посібник / – Умань : Візаві, 2014. – 174 с.
7. Гусейнова, Н. О. Психологічна обумовленість вибору майбутнього партнера по шлюбу/ Н. О. Гусейнова / Актуальні проблеми практичної психології : зб. наук. праць. – Херсон, 2012. – Режим доступу <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/267.13>
8. Заграй Л.Д. Теорії гендеру: гендерні дослідження у психології. Навчальний посібник/ ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ : ФО-П Петраш К.Т., - 2019. – 264 с.
9. Заріцька А.М. Психологічні особливості ідентичності юнаків та дівчат у процесі вибору партнера / А. М. Заріцька // Магістерські дослідження. Тематичний

огляд та анотації магістерських робіт за освітнім рівнем «магістр». Наукові здобутки студентів Інституту людини. – Київ : ел. зб. наук. пр. студентів. – 2021 р. - с. 16-17.

10. Іванченко С.М. Багатовимірна модель генедера. Соціальна психологія / С.М. Іванченко, 2007. №4. С. 157-173.

11. Копилова, Н. О. Гендерна ідентичність у соціокультурному контексті сучасності: трансформація сприйняття «чоловічого» та «жіночого» в культурі / Н. О. Копилова // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences, 2017. - V (20). - Is. 120. - P. 35-40.

12. Костіна Т. О. Вивчення гендеру та гендерних ролей особистості в зарубіжній психології // Науковий вісник ХДУ Серія Психологічні науки. Секція 2 педагогічна та вікова психологія. Вип. №1. – 2020 р. с. 94-100.

13. Кочарян О.С. Зв'язок образу батька з образом шлюбного партнера / О.С. Кочарян, Л.В. Глущенко. – Харків : Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія». - 2009. - № 842. - Вип.41. - С. 160-165.

14. Кучманіч І. М. Психологія сім'ї: навчально-методичний посібник. Миколаїв: Іліон, 2018. 208 с.

15. Лосієвська О. Г. Гендерний конфлікт як наслідок гендерної нерівності між здобувачами вищої освіти. Матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) / О. Г. Лосієвська, А.О. Ляшко // Дніпро: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2022. – с. 107-109.

16. Мацюк В.В. Сформованість образу майбутнього шлюбного партнера у контексті подружньої сумісності /В.В. Мацюк // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12 «Психологічні науки». - К. : НПУ імені М.П. Драгоманова. № 20. - 2007- С. 64-70.

17. Мушкевич М. І. Психологія молодого сім'ї: монографія / М. І.Мушкевич, Р. П. Федоренко, Т. І.Дучимінська, Л. І.Магдисюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. –235 с.

18. Пінська О.Л. Етика та психологія сімейного життя : навчально-методичний посібник /О. Л. Пінська. Кривий Ріг: КДПУ, 2023. –200 с.

19. Портницька, Н. Ф., Долінчук, І. О. Образ майбутнього подружнього партнера у свідомості юнок з різним досвідом дошлюбних стосунків / Н.Ф. Портницька, І.О. Долінчук // - Житомирський державний університет імені Івана Франка. Молодий вчений, Вип. 1, 2015 р. – с. 169-172.

20. Радчук В.М. Механізми вибору шлюбного партнера / В.М. Радчук / Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : Зб. наукових праць КНУ ім. Т. Г. Шевченка // За ред. В. І. Судакова.– К., № 2 (23) 2014. – С. 232 – 239

21. Савіна М.І. Процес інтеграції маскулінності/фемінності: запорука особистісної гармонії. Актуальні проблеми психології // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка.– 2018. – Том. ІХ. – Вип. 11. – С. 173-184.

22. Ситник С.І. Гендерні особливості уявлень про образ ідеального партнера в подружжя /С.І. Ситник, С.Г. Полшкова, і С.І. Яковенко // Науковий журнал "Габітус". Психологія особистості. Вип. 29. – 2021 р. – с. 105-109.

23. Степанова Е.Р. Сутність та походження поняття «гендер». Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. // - 2017. С. 269–271.

24. Столярчук О. Чинники вибору шлюбного партнера у юнацькому віці/ О. Столярчук, А. Вождай, А. Дружиніна // Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки, 2019. Вип. 5. – С. 58–64.

25. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. / О. А. Столярчук. – Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. – 136 с.

26. Тарасова Т.Б. Особливості емоційної сфери студентів першого курсу закладу вищої освіти // Габітус Науковий журнал. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Вип. 33. Видавничий дім «Гельветика». – 2022. - С. 164-169.

27. Тат'янчиков А. О. Психодіагностика: навчально-методичні рекомендації. / А.О. Тат'янчиков, В.Б. Бедан /Кафедра психології НУ «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2021. – 59 с.

28. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навч. посіб. / Р. П. Федоренко. - Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Вежа-Друк, 2015. - 362 с.

29. Федоришин Г. Соціально-психологічні чинники формування образу шлюбного партнера у юнацькому віці / Г. Федоришин., Р. Северин // Івано-Франківськ : Психологія особистості. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2021. Т. 11. № 1. – С. 92–100.

30. Фера С. В. Образ батька як детермінанта розвитку уявлень про майбутнього шлюбного партнера у дівчат. Десяті Сіверянські соціально-психологічні читання: матер. Міжн. наук./ С.В. Фера. – Чернігів : за наук. ред. О. Ю. Дроздова, І. І. Шлімакової. НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2020. – С. 299-301.

31. Цільмак О.М. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі : навчально-наочний підручник / О.М. Цільмак // - Київ : Видавництво Ліра-К, - 2020. - 266 с.

32. Шамне А. В. Хронологічні межі підліткового та юнацького віку у західних та вітчизняних періодизаціях розвитку / А. В. Шамне, А. В. Бабич // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. - 2018. - Вип. 279. - С. 167-174.

33. Швецова Ю. Особливості гендерної ідентичності у сучасних студентів // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. Випуск 11(56), 2020. – с.119-127.

34. Шевченко Л.О. Гендер у психологічних та соціальних дослідженнях: навчальний посібник / Л.О. Шевченко, Ю.В. Кобікова. – К.: 2015. – 148 с.

35. Якимчук І.П. Підготовка психолога-практика до використання малюнку в діагностико-корекційному процесі : навчальний посібник / І.П. Якимчук, І.О. Вахоцька // – Умань : Візаві, 2014. –174 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Величини кута φ (в радіанах) для різних відсоткових часток

% доля	% , последний десятичный знак									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
значения $\varphi = 2 \arcsin \sqrt{P}$										
0,0	0,000	0,020	0,028	0,035	0,040	0,045	0,049	0,053	0,057	0,060
0,1	0,063	0,066	0,069	0,072	0,075	0,077	0,080	0,082	0,085	0,087
0,2	0,089	0,092	0,094	0,096	0,098	0,100	0,102	0,104	0,106	0,108
0,3	0,110	0,111	0,113	0,115	0,117	0,118	0,120	0,122	0,123	0,125
0,4	0,127	0,128	0,130	0,131	0,133	0,134	0,136	0,137	0,139	0,140
0,5	0,142	0,143	0,144	0,146	0,147	0,148	0,150	0,151	0,153	0,154
0,6	0,155	0,156	0,158	0,159	0,160	0,161	0,163	0,164	0,165	0,166
0,7	0,168	0,169	0,170	0,171	0,172	0,173	0,175	0,176	0,177	0,178
0,8	0,179	0,180	0,182	0,183	0,184	0,185	0,186	0,187	0,188	0,189
0,9	0,190	0,191	0,192	0,193	0,194	0,195	0,196	0,197	0,198	0,199
1	0,200	0,210	0,220	0,229	0,237	0,246	0,254	0,262	0,269	0,277
2	0,284	0,291	0,298	0,304	0,311	0,318	0,324	0,330	0,336	0,342
3	0,348	0,354	0,360	0,365	0,371	0,376	0,382	0,387	0,392	0,398
4	0,403	0,408	0,413	0,418	0,423	0,428	0,432	0,437	0,442	0,446
5	0,451	0,456	0,460	0,465	0,469	0,473	0,478	0,482	0,486	0,491
6	0,495	0,499	0,503	0,507	0,512	0,516	0,520	0,524	0,528	0,532
7	0,536	0,539	0,543	0,547	0,551	0,555	0,559	0,562	0,566	0,570
8	0,574	0,577	0,581	0,584	0,588	0,592	0,595	0,599	0,602	0,606
9	0,609	0,613	0,616	0,620	0,623	0,627	0,630	0,633	0,637	0,640
10	0,644	0,647	0,650	0,653	0,657	0,660	0,663	0,666	0,670	0,673
11	0,676	0,679	0,682	0,686	0,689	0,692	0,695	0,698	0,701	0,704
12	0,707	0,711	0,714	0,717	0,720	0,723	0,726	0,729	0,732	0,735
13	0,738	0,741	0,744	0,747	0,750	0,752	0,755	0,758	0,761	0,764
14	0,767	0,770	0,773	0,776	0,778	0,781	0,784	0,787	0,790	0,793
15	0,795	0,798	0,801	0,804	0,807	0,809	0,812	0,815	0,818	0,820
16	0,823	0,826	0,828	0,831	0,834	0,837	0,839	0,842	0,845	0,847
17	0,850	0,853	0,855	0,858	0,861	0,863	0,866	0,868	0,871	0,874
18	0,876	0,879	0,881	0,884	0,887	0,889	0,892	0,894	0,897	0,900
19	0,902	0,905	0,907	0,910	0,912	0,915	0,917	0,920	0,922	0,925
20	0,927	0,930	0,932	0,935	0,937	0,940	0,942	0,945	0,947	0,950
21	0,952	0,955	0,957	0,959	0,962	0,964	0,967	0,969	0,972	0,974
22	0,976	0,979	0,981	0,984	0,986	0,988	0,991	0,993	0,996	0,998
23	1,000	1,003	1,005	1,007	1,010	1,012	1,015	1,017	1,019	1,022
24	1,024	1,026	1,029	1,031	1,033	1,036	1,038	1,040	1,043	1,045
25	1,047	1,050	1,052	1,054	1,056	1,059	1,061	1,063	1,066	1,068
26	1,070	1,072	1,075	1,077	1,079	1,082	1,084	1,086	1,088	1,091
27	1,093	1,095	1,097	1,100	1,102	1,104	1,106	1,109	1,111	1,113
28	1,115	1,117	1,120	1,122	1,124	1,126	1,129	1,131	1,133	1,135
29	1,137	1,140	1,142	1,144	1,146	1,148	1,151	1,153	1,155	1,157
30	1,159	1,161	1,164	1,166	1,168	1,170	1,172	1,174	1,177	1,179

% доля	% , последний десятичный знак									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	значения $\varphi = 2 \arcsin \sqrt{P}$									
31	1,182	1,183	1,185	1,187	1,190	1,192	1,194	1,196	1,198	1,200
32	1,203	1,205	1,207	1,209	1,211	1,213	1,215	1,217	1,220	1,222
33	1,224	1,226	1,228	1,230	1,232	1,234	1,237	1,239	1,241	1,243
34	1,245	1,247	1,249	1,251	1,254	1,256	1,258	1,260	1,262	1,264
35	1,266	1,268	1,270	1,272	1,274	1,277	1,279	1,281	1,283	1,285
36	1,287	1,289	1,291	1,293	1,295	1,297	1,299	1,302	1,304	1,306
37	1,308	1,310	1,312	1,314	1,316	1,318	1,320	1,322	1,324	1,326
38	1,328	1,330	1,333	1,335	1,337	1,339	1,341	1,343	1,345	1,347
39	1,349	1,351	1,353	1,355	1,357	1,359	1,361	1,363	1,365	1,367
40	1,369	1,371	1,374	1,376	1,378	1,380	1,382	1,384	1,386	1,388
41	1,390	1,392	1,394	1,396	1,398	1,400	1,402	1,404	1,406	1,408
42	1,410	1,412	1,414	1,416	1,418	1,420	1,422	1,424	1,426	1,428
43	1,430	1,432	1,434	1,436	1,438	1,440	1,442	1,444	1,446	1,448
44	1,451	1,453	1,455	1,457	1,459	1,461	1,463	1,465	1,467	1,469
45	1,471	1,473	1,475	1,477	1,479	1,481	1,483	1,485	1,487	1,489
46	1,491	1,493	1,495	1,497	1,499	1,501	1,503	1,505	1,507	1,509
47	1,511	1,513	1,515	1,517	1,519	1,521	1,523	1,525	1,527	1,529
48	1,531	1,533	1,535	1,537	1,539	1,541	1,543	1,545	1,547	1,549
49	1,551	1,553	1,555	1,557	1,559	1,561	1,563	1,565	1,567	1,569
50	1,571	1,573	1,575	1,577	1,579	1,581	1,583	1,585	1,587	1,589
51	1,591	1,593	1,595	1,597	1,599	1,601	1,603	1,605	1,607	1,609
52	1,611	1,613	1,615	1,617	1,619	1,621	1,623	1,625	1,627	1,629
53	1,631	1,633	1,635	1,637	1,639	1,641	1,643	1,645	1,647	1,649
54	1,651	1,653	1,655	1,657	1,659	1,661	1,663	1,665	1,667	1,669
55	1,671	1,673	1,675	1,677	1,679	1,681	1,683	1,685	1,687	1,689
56	1,691	1,693	1,695	1,697	1,699	1,701	1,703	1,705	1,707	1,709
57	1,711	1,713	1,715	1,717	1,719	1,721	1,723	1,725	1,727	1,729
58	1,731	1,734	1,736	1,738	1,740	1,742	1,744	1,746	1,748	1,750
59	1,752	1,754	1,756	1,758	1,760	1,762	1,764	1,766	1,768	1,770
60	1,772	1,774	1,776	1,778	1,780	1,782	1,784	1,786	1,789	1,791
61	1,793	1,795	1,797	1,799	1,801	1,803	1,805	1,807	1,809	1,811
62	1,813	1,815	1,817	1,819	1,821	1,823	1,826	1,828	1,830	1,832
63	1,834	1,836	1,838	1,840	1,842	1,844	1,846	1,848	1,850	1,853
64	1,855	1,857	1,859	1,861	1,863	1,865	1,867	1,869	1,871	1,873
65	1,875	1,878	1,880	1,882	1,884	1,886	1,888	1,890	1,892	1,894
66	1,897	1,899	1,901	1,903	1,905	1,907	1,909	1,911	1,913	1,916
67	1,918	1,920	1,922	1,924	1,926	1,928	1,930	1,933	1,935	1,937
68	1,939	1,941	1,943	1,946	1,948	1,950	1,952	1,954	1,956	1,958
69	1,961	1,963	1,965	1,967	1,969	1,971	1,974	1,976	1,978	1,980
70	1,982	1,984	1,987	1,989	1,991	1,993	1,995	1,998	2,000	2,002

